

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ: МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНКА 2023 РІК

Ця публікація стала можливою завдяки Агентству США з міжнародного розвитку (USAID) та щирій підтримці американського народу через Проєкт USAID «Підвищення ефективності роботи і підзвітності органів місцевого самоврядування» («ГОВЕРЛА»)

ЗМІСТ

ВСТУП	1
ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	2
КЛЮЧОВІ ПАРАМЕТРИ ЗВЕДЕНОГО ТА ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТІВ	8
ДОХОДИ ЗВЕДЕНОГО ТА ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТІВ	8
ВИДАТКИ І КРЕДИТУВАННЯ ЗВЕДЕНОГО ТА ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТІВ	13
ДЕРЖАВНИЙ ТА ГАРАНТОВАНИЙ ДЕРЖАВОЮ БОРГ	24
ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	28
ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	28
ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	38
МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ	46
ВИСНОВКИ	54
ДОДАТКИ	56

ВСТУП

Бюджетна децентралізація – це не лише про передачу повноважень та ресурсів, це про відповідальність і ефективність. З початку військового повномасштабного вторгнення РФ в Україну економіка зазнає нищівних наслідків і руйнувань активів, відбувається втрата соціального та людського капіталу. Проте Уряд та органи місцевого самоврядування продемонстрували стійкість і спроможність ефективно виконувати свої повноваження, забезпечуючи пріоритетне фінансування видатків на оборону, соціальний захист населення та відновлення критичної інфраструктури, одночасно підтримуючи макроекономічну та фінансову стабільність.

У цьому матеріалі (далі – Моніторинг) експерти Проєкту USAID «ГОВЕРЛА» здійснили оцінку виконання зведеного, державного та місцевих бюджетів за 2023 рік. Також проаналізували основні макроекономічні показники, які сформували тренд соціально-економічного розвитку у 2023 році. Особлива увага приділена аналізу державного та гарантованого державою боргу, пріоритетам бюджетної політики та дотриманню бюджетного законодавства. Крім того, сфокусовано увагу на питаннях виконання місцевих бюджетів, а саме: динаміці надходжень та видатків, їх структурі, окресленні проблемних аспектів в умовах зміни ключових напрямів бюджетної політики.

Матеріали Моніторингу ґрунтуються на офіційній звітності Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Національного банку України, даних Міністерства фінансів України, Державної митної служби України, Державної податкової служби України, Міністерства економіки України, даних Державного вебпорталу бюджету для громадян та інших джерелах відкритих даних.

Результати Моніторингу можуть будуть використані для розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення бюджетного процесу на місцевому рівні, інструментів місцевого економічного розвитку, управління бюджетними ресурсами та посилення бюджетної дисципліни.

ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У 2023 році українська економіка проявила високу стійкість і за підсумком річних показників показала кращі результати, ніж прогнозувалося на початку року. За даними Національного банку України, у 2023 році реальний ВВП України зріс на 5,7%, а за попередніми оцінками Мінекономіки зростання ВВП у 2023 році становило 5,0%. Це свідчить про збереження міцності економіки, незважаючи на безпрецедентне падіння ВВП на 28,8% у 2022 році. Завдяки ефективним заходам державної підтримки та стабілізації, попри всі численні виклики та ризики, вдається зберігати міцність економіки та відновлювати її поступове зростання. (див. Табл. 1).

Табл. 1. ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ НА 2021–2023 РОКИ

Назва показника	2021	2022	2023
Номинальний ВВП, млрд грн	5 450,8	5 239,1	6 466,1
Реальний ВВП, темп зростання, %	3,4	-28,8	5,7
Індекс споживчих цін, % на кінець року	10,0	26,6	5,1
Сальдо поточного рахунку, млрд \$	-3,9	8,0	-9,7
Зміна експорту товарів та послуг, % до попереднього року	34,3	-29,4	-11,6
Зміна імпорту товарів та послуг, % до попереднього року	33,4	-1,1	6,4
Кількість громадян, які мали статус безробітного протягом звітного періоду, тис. осіб	1191,0	876,6	483,2
Середньомісячна заробітна плата, грн	14 014	14 847	18 527
Зміна реальної заробітної плати, %	10,5	-11,9	10,1
Мінімальна заробітна плата, грн	6 000,0 6 500,0	6 700,0	6 700,0
Обмінний курс, грн до дол. США (середній)	27,3	32,3	36,57

Джерело: НБУ, Держстат

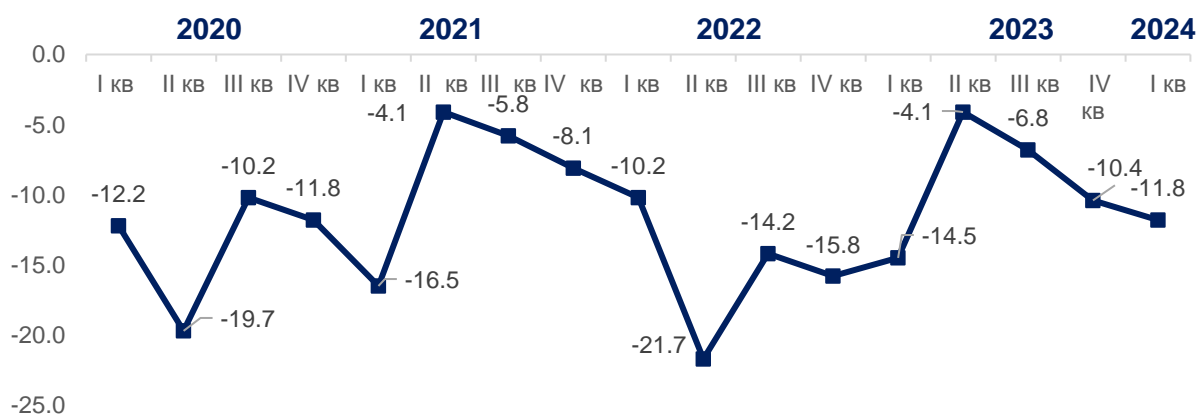
Відповідно, до Інфляційного звіту НБУ за січень 2024 року, інфляція у 2023 році становила 5,1%. У грудні 2023 року індекс споживчих цін зріс на 0,7% порівняно з попереднім місяцем. У попередньому році спостерігалось збільшення цін на продовольчі товари та напої на 4%, вартість житлово-комунальних послуг зросла на 12,8% у зв'язку з підвищенням тарифів на електроенергію, тоді як ціни на пальне зросли лише на 2,7%. Зменшенню інфляційного тиску сприяло відновлення ланцюгів постачання та високий рівень врожайності. Зниження світових цін на нафту та газ компенсувало ефект оподаткування пального та зменшило інфляцію через вторинні ефекти. Також запроваджений мораторій на підвищення тарифів на більшість ЖКГ послуг для населення обмежував вплив високих на ринку цін на газ.

У 2023 році валютний ринок залишався стабільним, а середньорічний обмінний курс становив 36,6 грн за дол. США. Це стало одним із основних чинників значного зниження темпів інфляції протягом року. Навіть попри активність бойових дій та зменшення наприкінці року фінансової підтримки від партнерів, міжнародні резерви України на кінець 2023 року досягли 40,5 млрд дол. США. У свою чергу через забезпечення високого рівня резервів НБУ поступово переглядав валютні обмеження впродовж року, які були введені на початку повномасштабної війни.

Рівень безробіття продовжує зменшуватися – у 2023 році кількість громадян, які мали статус безробітного, становила 483 тисяч осіб, що вдвічі менше, ніж попереднього року. Серед факторів зниження цього показника є повільне повернення мігрантів з-за кордону та продовження воєнного стану та загальної мобілізації. Впродовж 2023 року на ринку праці зберігалися диспропорції, проте на тлі поживлення економічної активності та покращення фінансового стану підприємств попит на робочу силу зростає.

На стійкість економіки та зростання ВВП у 2023 році вплинуло також і помірне відновлення промисловості. За оцінками Мінекономіки, найбільшими темпами відбувалося зростання виробництва в переробній промисловості, зокрема в машинобудуванні; виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції; виробництві хімічної продукції; виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів. Упродовж минулого року підприємства, які розташовані в регіонах, наближених до бойових дій або з підвищеними ризиками небезпеки, продовжували зазнавати значних втрат. Наприклад, виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення скоротилося на 39,1%, металургійне виробництво втратило 13,8% обсягу. Також спостерігалось зниження виробництва в добувній промисловості на 3,4% і в галузі постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – на 6,5%.

За даними НБУ, в грудні 2023 року порівняно з листопадом 2023 року підприємства промисловості дещо погіршили очікування щодо результатів своєї економічної діяльності. Зазначений показник становив 46,9 пункта, проте цей рівень залишався вищим, ніж у грудні 2022 року – 43,4 пункта. За даними Держстату, індикатор ділової впевненості в промисловості в IV кварталі 2023 року становив -10,4%, а у IV кварталі 2022 року – -15,8%, детальніше на Рис. 1.

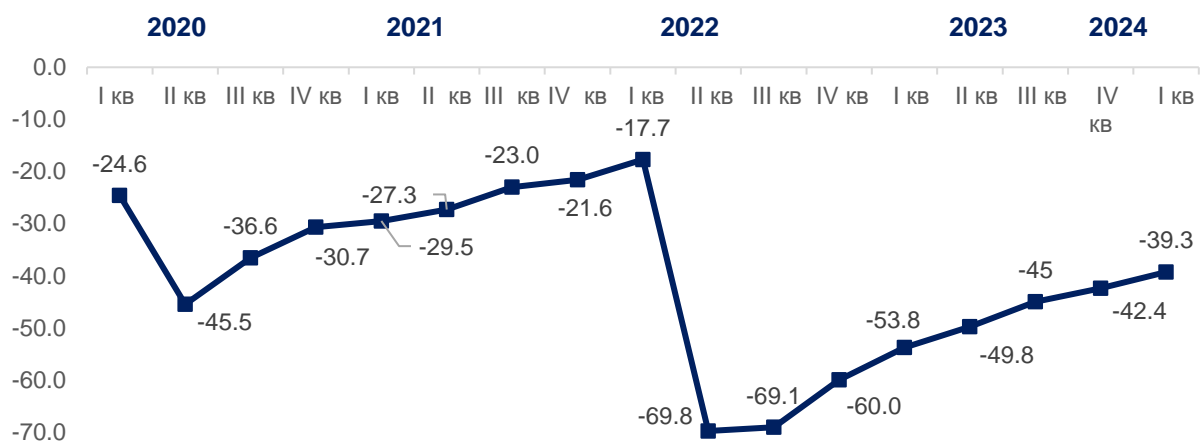
Рис. 1. Індикатор ділової впевненості в переробній промисловості

Джерело: Держстат

Якщо до уваги ми беремо сільське господарство, то в умовах воєнного стану було досягнуто високих результатів діяльності через збільшення виробництва продукції

рослинництва завдяки високій врожайності культур та сприятливим природним умовам. За даними Мінагрополітики, станом на кінець 2023 року намолочено 58,4 млн т зернових культур (48,8 млн т у 2022 році) при урожайності 55,4 ц/га (відповідно 46,1 ц/га). Було зібрано 12 млн т (10,5 млн т у 2022 році) соняшника, ріпака – 4 млн т (3,2 млн т відповідно), сої – 4,8 млн т (3,7 млн т) та цукрового буряка – 11,9 млн т (9 млн т). Водночас розвиток тваринництва стримувався через низьку конкурентоспроможність на зовнішньому ринку (зокрема молочних продуктів), а також зростання цін на енергоносії та логістичні ускладнення. Баланс очікувань зміни виробництва продукції с/г (за даними Держстату) в IV кварталі 2023 року становив (+4 в. п.) порівняно з IV кварталом 2022 року (+10 в. п.).

У будівництві відбулося значне зростання обсягів виконаних робіт на фоні низької статистичної бази порівняння 2022 року, фінансування з боку держави проєктів з відновлення пошкодженої критичної інфраструктури, побудови захисних споруд, а також проєктів з відновлення на раніше звільнених територіях. Крім того, з метою забезпечення населення житлом реалізовувалася програма пільгового іпотечного кредитування, а також проводився ремонт на дорогах державного й місцевого значення та здійснювалося відновлення і будівництво пошкоджених та зруйнованих мостів. За даними НБУ, індекс очікувань ділової активності в грудні 2023 року становив 42,1 п. (35,6 п. у грудні 2022 року та 40,6 п. у листопаді 2023 року), що частково пов'язано з браком кваліфікованих кадрів. Індикатор ділової впевненості в будівництві (за даними Держстату) в IV кварталі 2023 року становив «мінус» 42,4% («мінус» 60,0% у IV кварталі 2022 року), детальніше на Рис. 2.

Рис. 2. Індикатор ділової впевненості в будівництві

Джерело: Держстат

За оцінками Мінекономіки, в 2023 році внутрішня торгівля демонструвала активне відновлення через свою здатність швидко пристосовуватися до роботи під час війни, налагодження ланцюгів постачання товарів та поступове зростання споживчого попиту та пропозиції товарів. Підприємства торгівлі (за даними НБУ) залишаються найоптимістичнішими серед інших секторів, водночас у грудні 2023 року вперше після 9 місяців утримання індексу очікувань ділової активності на рівні, вищому за 50 п., підприємства погіршили результати до 46,9 п. в умовах скорочення обсягу імпорту товарів через блокування кордону. Водночас, за даними Держстату, в IV кварталі 2023 року спостерігається зниження індикатора ділової впевненості в роздрібній торгівлі до (+4,8%) із (+8,1%) у IV кварталі 2022 року, детальніше на Рис. 3.

Рис. 3. Індикатор ділової впевненості в роздрібній торгівлі

Джерело: Держстат

За даними НБУ, в грудні 2023 року бізнес стримано оцінив результати поточної діяльності своїх підприємств. Проте індекс очікувань ділової активності (ІОДА) був на значно вищому рівні, ніж у грудні 2022 року, – 45,7 (порівняно з 42,1 у грудні 2022 року та 49,1 у листопаді 2023 року). За даними Держстату, індикатор економічних настроїв (сезонно скоригований) в IV кварталі 2023 року становить (+5%) (-7,1% у IV кварталі 2022 року), детальніше на Рис. 4.

Рис. 4. Індикатор економічних настроїв (ІЕН)

Джерело: Держстат

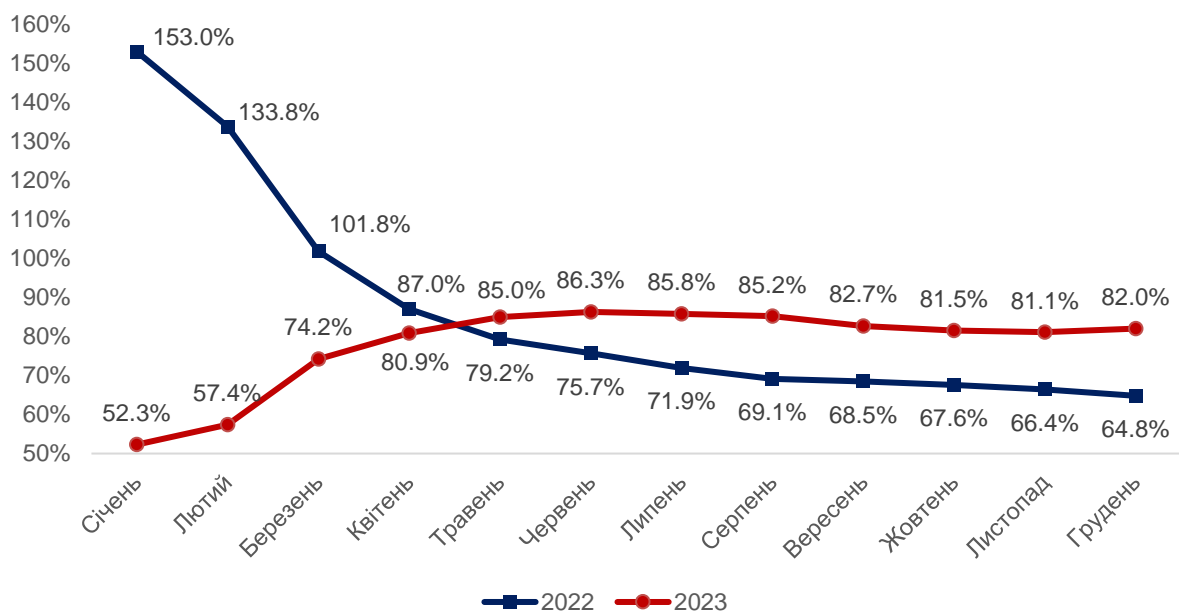
За даними Мінекономіки, чистий приплив прямих іноземних інвестицій у січні-листопаді 2023 року оцінено в 4,4 млрд дол. США (у січні-листопаді 2022 року – чистий приплив у 124,0 млн дол. США), зокрема:

- реінвестування доходів – 3,5 млрд дол. США (у січні-листопаді 2022 року – 394 млн дол. США);

- чистий приплив акціонерного капіталу (крім реінвестування доходів) – 506 млн дол. США (у січні-листопаді 2022 року – 335 млн дол. США);
- чисті залучення за борговими інструментами – 467 млн дол. США (у січні-листопаді 2022 року – 586 млн дол. США).

За підсумками 2023 року Україна експортувала морем майже на 1,0 млн т більше, ніж у 2022 році. Це стало можливим завдяки альтернативному морському коридору, який дав змогу експортувати не лише зерно, але й інші товари, зокрема чорні метали. Натомість експорт автомобільним транспортом продовжує скорочуватися. Це пов'язано з блокуванням кордону з Польщею. У грудні, порівняно з листопадом, показник експорту автотранспортом впав на 18,3%, але за підсумками року втрати незначні – лише 0,7%. Україна також наростила експорт контейнерними перевезеннями, а саме на 86,0% зросли перевезення залізничним транспортом і на 36,0% – автомобільним. Нині цей вид перевезень залишається найбільш ефективним для продукції з доданою вартістю.

У 2023 році відновлення імпорту товарів відбувалося швидше, ніж експорт, завдяки меншій залежності від морських шляхів транспортування. Також це було зумовлено значною потребою в товарах для забезпечення обороноздатності країни, економічного відновлення та задоволення споживчого попиту. За інформацією Державної митної служби України, обсяг експорту товарів у 2023 році становив 34,5 млрд дол. США, що, порівняно з попереднім періодом, зменшився на 15,7%. Найбільше зменшився експорт чорних металів та їх виробів на 34,2%, а також мінеральних продуктів на 45,3%, продукції хімічної промисловості – на 21,5% та продукції машинобудування – на 7,5% (Рис. 5).

Рис. 5. Темпи зростання (зниження) експорту товарів у 2022-2023 роках, % наростаючим підсумком

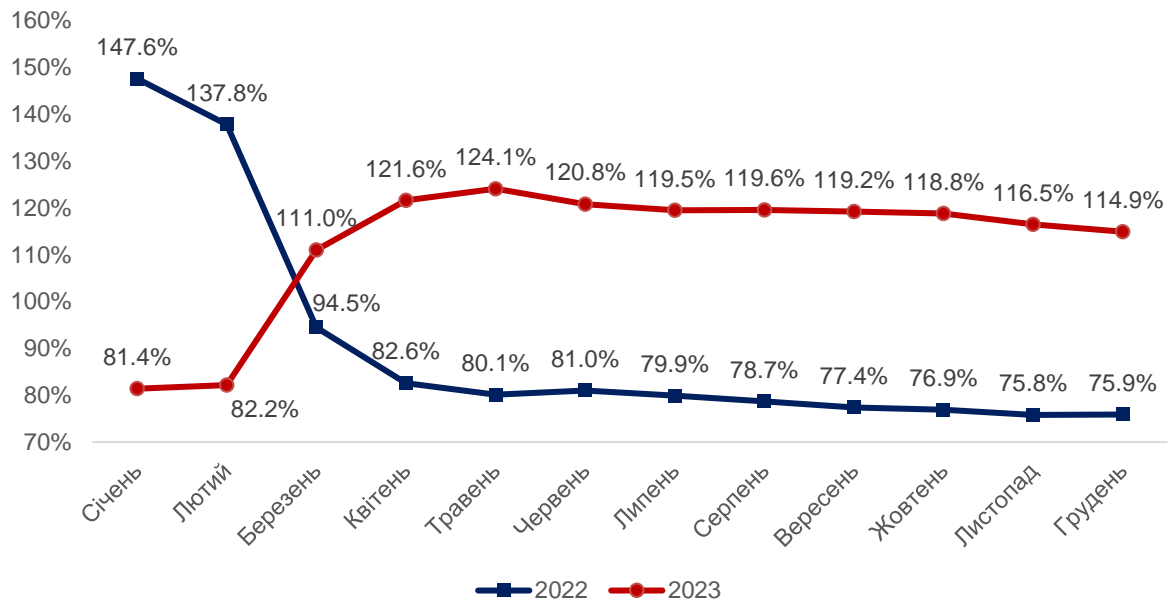
Джерело: Держстат

Загалом у 2023 році найбільше експорт зменшився до країн ЄС – на 3,0 млрд дол. США, або на 12,2%, до країн Азії скоротився на 1,6 млрд дол. США, або на 16,3%, Америки – на 0,5 млрд дол. США, або на 39,1%, та Африки – на 0,4 млрд дол. США, або на 20,8%).

З іншого боку, сукупний обсяг імпорту товарів зріс на 13,9%, досягнувши 63,3 млрд дол. США. Зростання імпорту відбулось у всіх категоріях, за винятком енергоресурсів, ціни

на які різко знизилися, що призвело до скорочення на 18,4% імпорту. Проте зріс імпорт іншої продукції, зокрема машинобудування – на 31,4%, хімічної промисловості – на 19,0%, продовольчих товарів – на 15,1%. Зростання імпорту товарів паралельно зі зменшенням обсягу їх експорту призвело до збільшення від'ємного сальдо торгівлі товарами до 28,8 млрд дол. США та погіршення дефіциту рахунку поточних операцій (РПО) до 9,8 млрд дол. США (у 2022 році сальдо торгівлі товарами (-14,7 млрд дол. США) та профіцит РПО – 8,0 млрд дол. США).

Рис. 6. Темпи зростання (зниження) імпорту товарів у 2022-2023 роках, % наростаючим підсумком

Джерело: Держстат

Серед найбільш імпортованих товарів – паливо, лікарські засоби, БПЛА, автомобілі, добрива та засоби захисту рослин. На поживлення економіки також вплинуло збільшення можливостей портів Дунаю та відкриття в червні 2022 року «зернового коридору». Після виходу росії із «зернової угоди» ВМС ЗСУ відкрило новий «морський коридор». Завдяки йому із серпня 2023 року було експортовано майже 15 млн т продукції, зокрема 10 млн т агропродукції (Рис. 6). Імпорт найбільше зріс із країн ЄС (на 5,4 млрд дол. США, або на 22%) та Азії (на 4,8 млрд дол. США, або на 30%).

Протягом двох років війни в Україні кожна галузь економіки зазнала втрат від російської агресії, що в свою чергу призвело до масштабних втрат і руйнувань. Згідно з оцінками Світового банку на кінець 2023 року, прямі збитки та руйнування в країні становили майже 152 млрд дол. США, а загальна потреба щодо відновлення та реконструкції становить 486 млрд дол. США. Серед найбільших галузей економіки, що постраждали, відзначають сільське господарство, транспорт, промисловість, торгівлю та енергетику.

КЛЮЧОВІ ПАРАМЕТРИ ЗВЕДЕНОГО ТА ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТІВ

ДОХОДИ ЗВЕДЕНОГО ТА ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТІВ

Доходи зведеного бюджету

Доходи зведеного бюджету за 2023 рік виконано на 115,4% до уточненого річного плану та становили **3 104,3 млрд грн**, що на 908 млрд грн, або на 41%, більше від доходів зведеного бюджету за 2022 рік. Доходи зведеного бюджету за 2023 рік виконано на 115,4% до уточненого річного плану та становили **3 104,3 млрд грн**, що на 908 млрд грн, або на 41,0%, більше від доходів зведеного бюджету за 2022 рік. За офіційними даними [Державного вебпорталу бюджету для громадян](#), структура зведеного бюджету за доходами та їх питома вага в загальній сумі доходів зведеного бюджету у 2023 році становить:

- податкові надходження – 1 638,1 млрд грн, або 52,77%;
- неподаткові надходження – 1 028,1 млрд грн, або 33,12%;
- доходи від операцій з капіталом – 3,7 млрд грн, або 0,12%;
- від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ – 433,6 млрд грн, або 13,97%;
- цільові фонди – 0,8 млрд грн, або 0,03%.

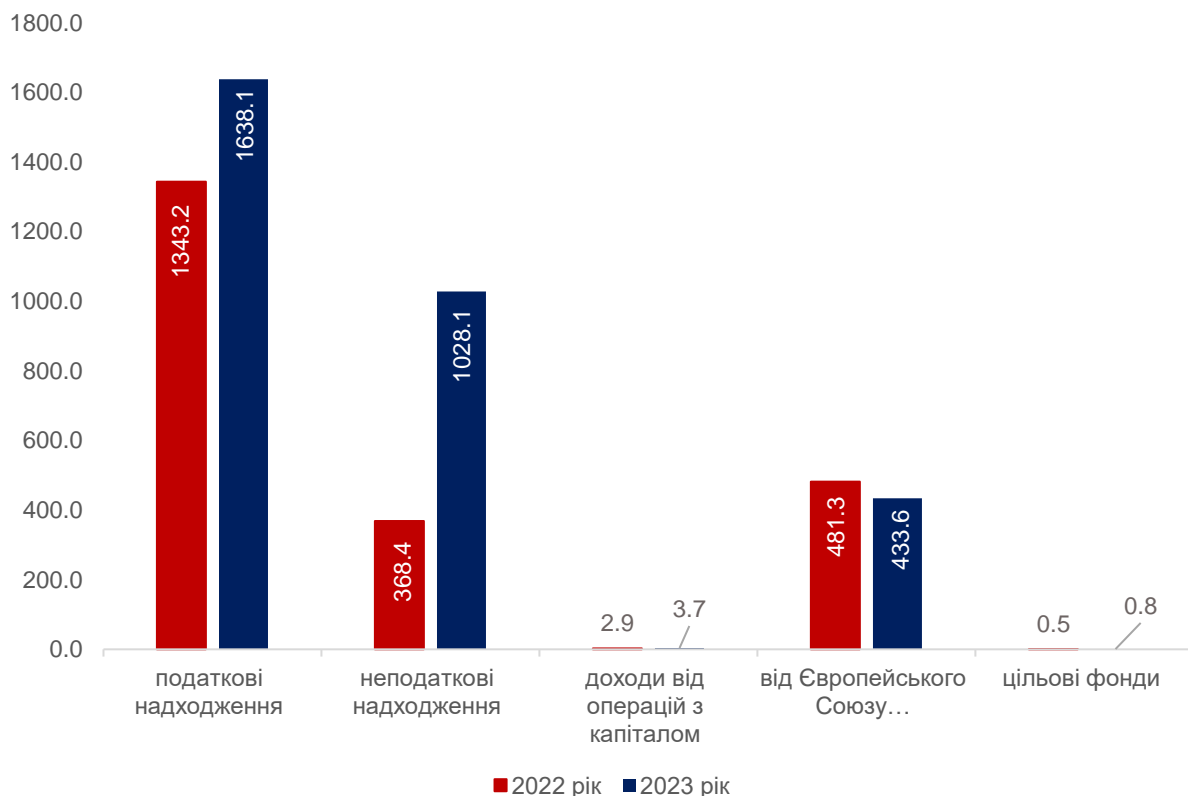
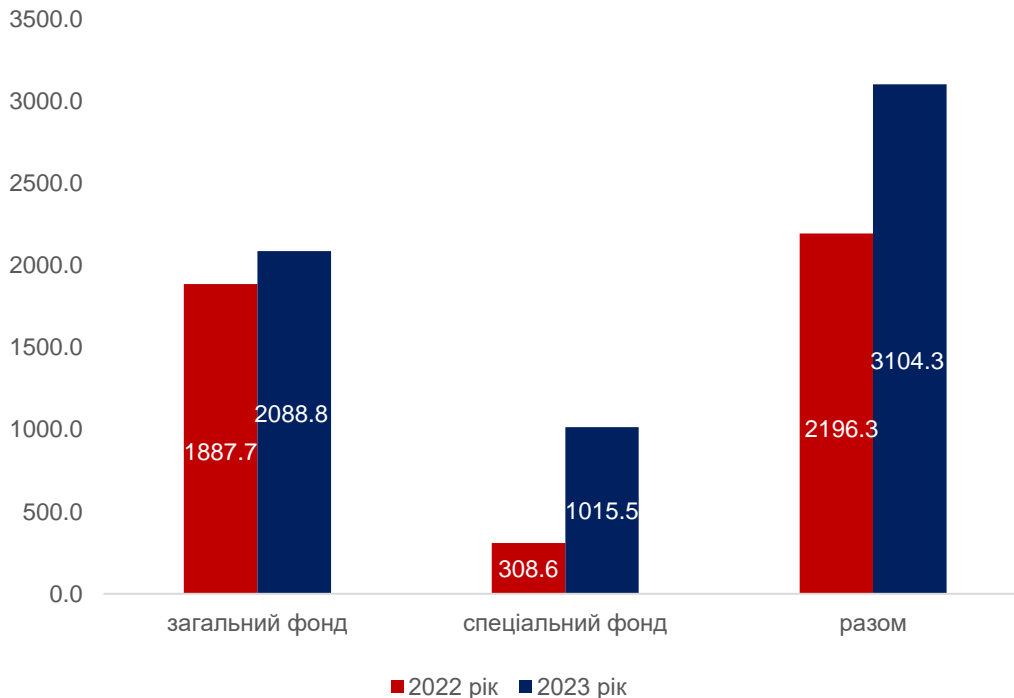

Рис. 7. Динаміка доходів зведеного бюджету України за 2022-2023 роки, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Доходи зведеного бюджету у 2023 році збільшилися порівняно з доходами зведеного бюджету в попередньому році. Однак спостерігаємо зменшення надходжень від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ у 2023 році на 10%, або на 47,7 млрд грн (Рис. 7).

Рис. 8. Динаміка доходів зведеного бюджету України у 2022-2023 роках, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Насамперед проаналізуємо доходи зведеного бюджету за 2023 рік порівняно з аналогічним періодом 2022 року, розглядаючи кожен розділ окремо.

Податкові надходження

Податкові надходження в 2023 році збільшилися на 294,9 млрд грн, або на 22%, порівняно з 2022 роком. Це відбулося за рахунок збільшення податку та збору на доходи фізичних осіб – на 75,7 млрд грн, або 18%, податку на прибуток підприємств – на 28,7 млрд грн, або 22,0%. Ріст внутрішніх податків на товари та послуги становив 188,1 млрд грн, або 32,2%, зростання податку на міжнародну торгівлю та зовнішні операції відбулося на 14,3 млрд грн, або 54,5%. При цьому рентна плата і плата за використання інших природних ресурсів зменшилася на 27,8 млрд грн, або 29,5%.

Неподаткові надходження

Неподаткові надходження в 2023 році збільшилися на 659,7 млрд грн, або на 179,0%, порівняно з 2022 роком. Це відбулося за рахунок значного збільшення власних надходжень бюджетних установ – на 589,8 млрд грн, або 235,8%, насамперед за рахунок залучення благодійної допомоги; надходжень від адміністративних зборів та платежів та доходів від некомерційної господарської діяльності – на 7,1 млрд грн, або 57,2%. Ріст доходів від власності та підприємницької діяльності становив 37,2 млрд грн, або 42,0%.

Доходи від операцій з капіталом

Доходи від операцій з капіталом у 2023 році збільшилися на 0,8 млрд грн, або 28,9%, порівняно з 2022 роком. Це відбулося за рахунок значного збільшення надходжень коштів від продажу землі та нематеріальних активів – на 1,1 млрд грн, або 67,6%. Ріст надходжень від продажу основного капіталу становив 0,2 млрд грн, або 22%. У 2023 році, на відміну від попереднього року (0,5 млрд грн), відсутні надходження від реалізації державних запасів товарів.

Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ

Доходи від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ, від операцій з капіталом у 2023 році зменшилися на 47,7 млрд грн, або 9,9%, порівняно з 2022 роком. Це відбулося за рахунок значного зменшення надходжень, отриманих від секретаріату ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ чи інших міжнародних організацій, за участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки – на 0,3 млрд грн, або 79,7%, та надходжень у рамках програм допомоги Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ – на 18,2 млрд грн, або 74,7%. Обсяг грантових коштів, що надійшли до бюджетів усіх рівнів, зменшився на 29,1 млрд грн, або на 6,4%. Однак слід зазначити, що питома вага цих надходжень у цьому виді доходів у 2023 році становила 98,5%, а в 2022 році – 94,8%.

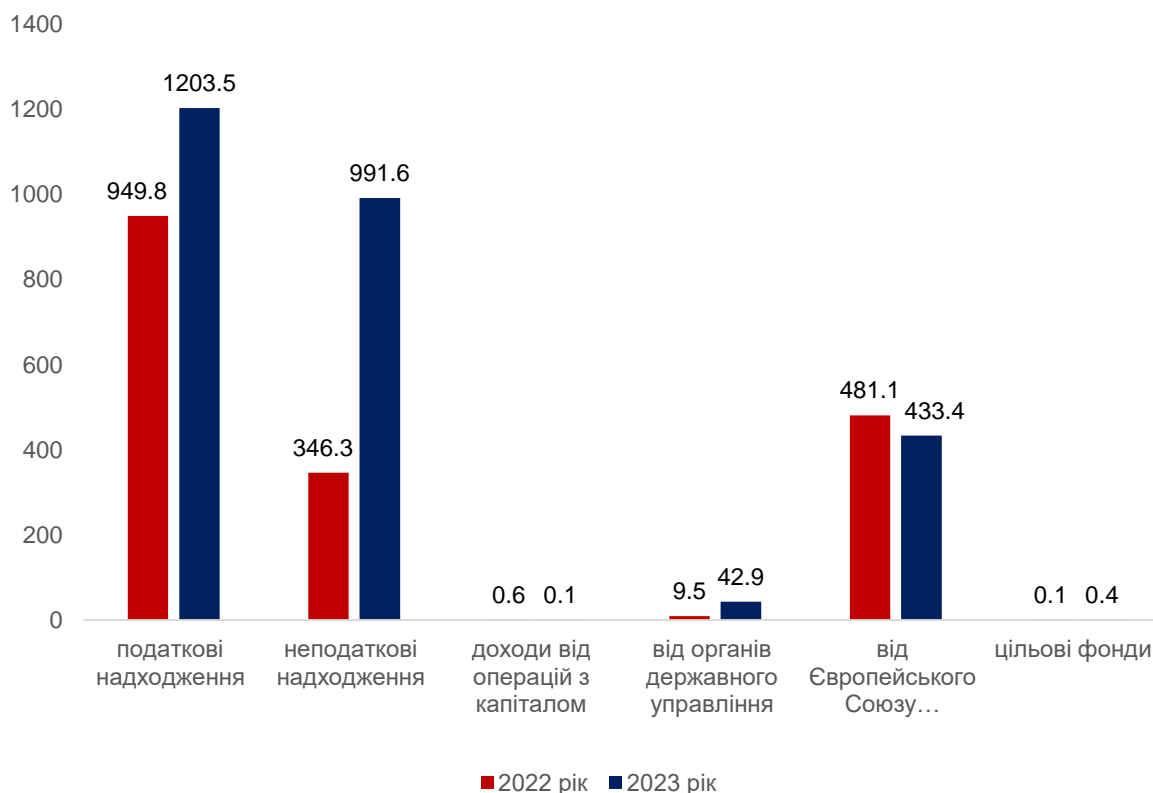
Цільові фонди

Обсяг цільових фондів у 2023 році збільшився на 63,8%, або на 0,31 млрд грн, порівняно з 2022 роком. Це відбулося за рахунок значного збільшення надходжень до фонду соціального захисту осіб з інвалідністю – на 217,3%, або на 0,3 млрд гривень.

Доходи державного бюджету

Доходи Державного бюджету за 2023 рік виконано в сумі **2 672,0 млрд грн, що становить 117,9%** до уточненого річного плану. Цей показник на 884,6 млрд грн, або на 50%, більше за доходи державного бюджету у 2022 році. За офіційними даними [Державного вебпорталу бюджету для громадян](#), структура державного бюджету за доходами та їх питома вага в загальній сумі доходів 2023 року становила:

- податкові надходження – 1 203,5 млрд грн, або 45,04%;
- неподаткові надходження – 991,6 млрд грн, або 37,11%;
- доходи від операцій з капіталом – 0,1 млрд грн, або 0,00%;
- від органів державного управління – 42,9 млрд грн, або 1,61%;
- від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ – 433,4 млрд грн, або 16,22%;
- цільові фонди – 0,4 млрд грн, або 0,02%.

Рис. 9. Динаміка доходів державного бюджету України у 2022-2023 роках, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Вочевидь доходи державного бюджету всього в 2023 році збільшилися порівняно з доходами в 2022 році, виняток становлять доходи від операцій з капіталом – цей вид доходу в 2023 році зменшився на 0,5 млрд грн, або 84,0%, порівняно з 2022 роком. Також спостерігаємо зменшення надходжень від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ у 2023 році на 47,7 млрд грн, або на 10,0%, відповідно до 2022 року (Рис. 9). Проаналізуємо доходи державного бюджету за 2023 рік і порівняємо з аналогічним періодом 2022 року окремо за кожним видом надходжень.

Податкові надходження

Податкові надходження в 2023 році збільшилися на 253,7 млрд грн, або на 26,7%, порівняно з 2022 роком. Це відбулося за рахунок збільшення податку та збору на доходи фізичних осіб – на 58,5 млрд грн, або на 39,4%, податку на прибуток підприємств – на 26,8 млрд грн, або на 22,9%. Ріст внутрішніх податків на товари та послуги становив 178,8 млрд грн, або 31,4%, податку на міжнародну торгівлю та зовнішні операції – 14,3 млрд грн, або 54,5%. При цьому рентна плата і плата за використання інших природних ресурсів зменшилася на 25 млрд грн, або 29,3%.

Неподаткові надходження

Неподаткові надходження в 2023 році збільшилися на 645,3 млрд грн, або на 186,3%, порівняно з 2022 роком. Це відбулося за рахунок значного збільшення власних надходжень бюджетних установ – на 577,6 млрд грн, або на 245,9%, насамперед за рахунок залучення благодійної допомоги; надходжень від адміністративних зборів і

платежів та доходів від некомерційної господарської діяльності – на 6,1 млрд грн, або на 74,6%. Ріст доходів від власності та підприємницької діяльності становив 36,7 млрд грн, або 42,1%.

Доходи від операцій з капіталом

Доходи від операцій з капіталом в 2023 році суттєво зменшилися: на понад 80,0%, або на 0,5 млрд грн, порівняно з 2022 роком. Це відбулося за рахунок значного зменшення надходжень коштів від продажу основного капіталу – на 67,6%, або 0,08 млрд гривень. У 2023 році, на противагу 2022, відсутні надходження від реалізації державних запасів товарів (0,5 млрд грн). Однак ріст надходжень від продажу землі та нематеріальних активів становив 200%, або 0,03 млрд гривень.

Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ

Доходи від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ, від операцій з капіталом у 2023 році зменшилися на 47,7 млрд грн, або на 9,9%, порівняно з 2022 роком. Це відбулося за рахунок значного зменшення надходжень коштів, отриманих від секретаріату ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ або іншої міжнародної організації, за участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки – на 79,7%, або на 0,3 млрд грн, та надходжень у рамках програм допомоги Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ – на 75,1%, або на 18,3 млрд грн. Обсяг грантових коштів, що надійшли до бюджетів усіх рівнів, зменшився на 6,4%, або на 29 млрд грн. Однак слід зазначити, що питома вага цих надходжень у цьому розділі доходів у 2023 році становила 98,5%, а в 2022 році – 94,8%.

Цільові фонди

Обсяг цільових фондів у 2023 році збільшився на 217,3%, або на 0,3 млрд грн, порівняно з 2022 роком. Це відбулося за рахунок значного збільшення надходжень до Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю – на 217,3%, або на 0,3 млрд гривень.

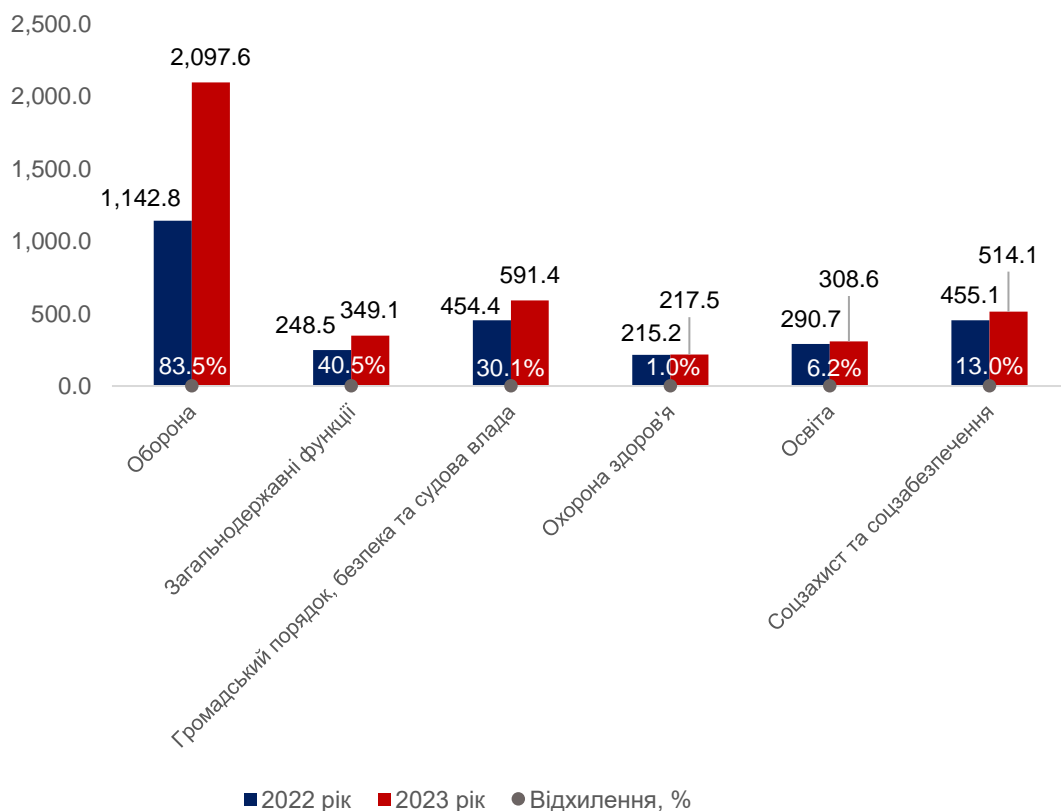
ВИДАТКИ І КРЕДИТУВАННЯ ЗВЕДЕНОГО ТА ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТІВ

Видатки зведеного бюджету

Видатки зведеного бюджету за 2023 рік становили **4 441 млрд грн**, що на **146%** більше за видатки зведеного бюджету за аналогічний період 2022 року, які становили **3 043 млрд гривень**. За офіційними даними Державного вебпорталу бюджету для громадян, зростання видатків, порівняно з 2022 роком, мало такі значення:

- на загальнодержавні функції – 349,1 млрд грн, збільшилися на 40,5%;
- на оборону – 2 097,6 млрд грн, збільшилися на 83,5%;
- на громадський порядок, безпеку та судову владу – 591,4 млрд грн, збільшилися на 30,2%;
- на охорону здоров'я – 217,5 млрд грн, збільшилися на 1%;
- на освіту – 308,6 млрд грн, збільшилися на 6,2%;
- на соціальний захист і соціальне забезпечення – 514,1 млрд грн, збільшилися на 12,9%.

Розподіл основних видатків зведеного бюджету в 2023 році, порівняно з аналогічним періодом 2022 року, має такий вигляд (Рис. 10).

Рис. 10. Динаміка видатків зведеного бюджету України (за функціональною класифікацією) у 2022-2023 роках, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Слід зазначити, що всі основні видатки зведеного бюджету в 2023 році збільшилися порівняно з відповідними видатками в попередньому році. При цьому найбільше

зростання спостерігається серед видатків на оборону – 954,8 млрд грн, на загальнодержавні функції – 100,7 млрд грн і на громадський порядок, безпеку та судову владу – 137 млрд гривень.

Видатки на оборону в 2023 році збільшилися за рахунок значного збільшення видатків на військову оборону – на 948,3 млрд грн, або на 86%, також на іншу діяльність у сфері оборони – на 10,7 млрд грн, або на 56%. Збільшення видатків зведеного бюджету у 2023 році зумовлене зростанням видатків на фінансування оборони та захисту від збройної агресії з боку рф. При цьому слід зазначити, що видатки на цивільну оборону зменшилися на 4,2 млрд грн, або на 18%.

Видатки на загальнодержавні функції в 2023 році збільшилися за рахунок збільшення видатків на обслуговування боргу та виплат за державними деривативами – на 89,1 млрд грн, або на 55,0%, а також видатків на вищі органи державного управління, органи місцевої влади та місцевого самоврядування на 9,7 млрд грн, або на 19%. Збільшення зазначених видатків є наслідком збільшення дефіциту бюджету і його покриття, здебільшого за рахунок зовнішніх запозичень, а також активної діяльності представників органів влади всіх рівнів зі взаємодії з міжнародними партнерами.

Видатки на громадський порядок, безпеку та судову владу в 2023 році збільшилися завдяки зростанню видатків на діяльність із забезпечення громадського порядку, боротьби зі злочинністю та охорони державного кордону – на 77,2 млрд грн, або на 27%, на діяльність у сфері безпеки держави – на 10,9 млрд грн, або на 25%, а також значного зростання видатків на іншу діяльність у сфері громадського порядку, безпеки та судової влади – на 44,8 млрд грн, або на 182%.

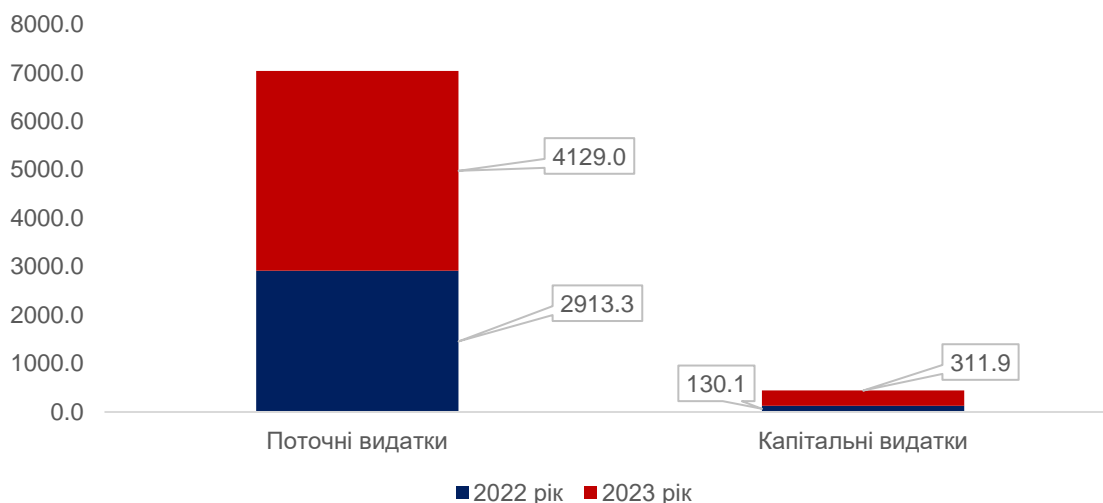
Видатки на охорону здоров'я в 2023 році мали незначне зростання завдяки збільшенню видатків на лікарні загального профілю – на 2,9 млрд грн, або на 23%, на спеціалізовані лікарні та інші спеціалізовані заклади – на 1,7 млрд грн, або на 12%, при цьому зменшилися видатки на санаторно-курортні заклади на 0,3 млрд грн, або на 28%. Відмічається збільшення навантаження на мережу закладів охорони здоров'я за рахунок осіб, постраждалих внаслідок агресії рф, як цивільних, так і військових.

Видатки на освіту в 2023 році зросли завдяки збільшенню видатків на програми матеріального забезпечення закладів освіти – на 1,3 млрд грн, інші заклади та заходи у сфері освіти – на 4,5 млрд грн, або на 34%, дошкільна освіта – на 4,6 млрд грн, або на 11%, заклади загальної середньої освіти – на 4,9 млрд грн, або на 3,6%.

Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення населення збільшилися завдяки зростанню видатків на соціальний захист на випадок непрацездатності – на 1,9 млрд грн, на соціальний захист сім'ї, дітей та молоді – на 25,2 млрд грн, на соціальний захист безробітних – на 192,5 млн грн, на соціальний захист ветеранів війни та праці – на 1 млрд грн, на соціальний захист пенсіонерів – на 42,1 млрд грн. Надання соціальних гарантій та підтримка незахищених верств населення має пріоритетне значення під час повномасштабної війни. У зв'язку з тим, що кількість таких громадян під час війни продовжує зростати, відповідно збільшується і фінансування з державного бюджету на їх забезпечення.

За економічною класифікацією видатки зведеного бюджету мали такий розподіл (Рис. 11).

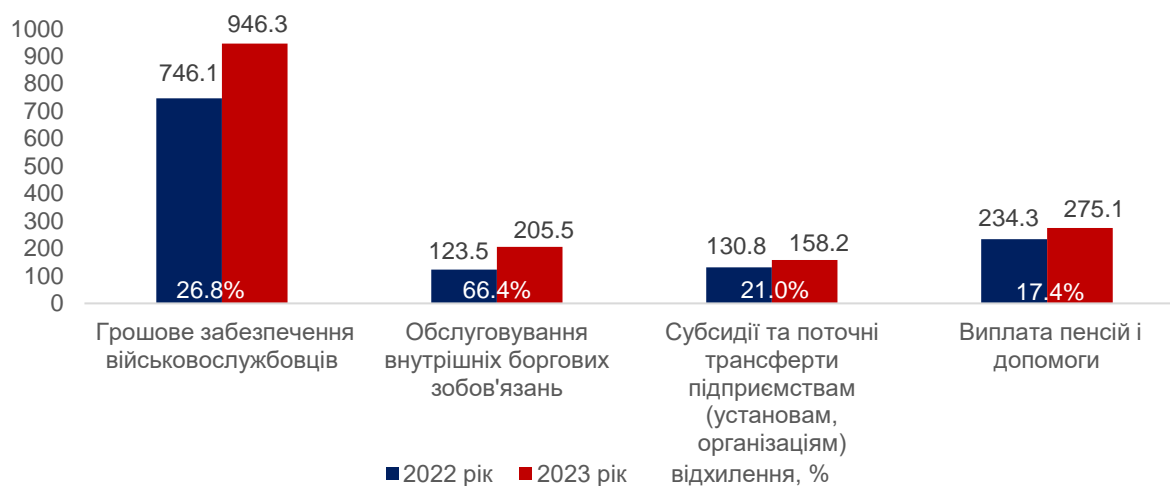

Рис. 11. Динаміка видатків зведеного бюджету України (за економічною класифікацією) у 2022-2023 роках, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Основну частину видатків зведеного бюджету як у 2022 році, так і в 2023 році становили поточні видатки – 2 913,3 млрд грн (95,7%) та 4 129,0 млрд грн (93%) відповідно. Капітальні видатки зведеного бюджету становили в 2022 році 130,1 млрд грн та 312,9 млрд грн у 2023 році. Розглянемо основні складові поточних видатків зведеного бюджету (Рис. 12).

Рис. 12. Основні складові поточних видатків зведеного бюджету України у 2022-2023 роках, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

При цьому слід відмітити і зростання капітальних видатків зведеного бюджету в 2023 році порівняно з 2022 роком – на 228,8 млрд грн, у 2022 році відповідний показник становив 138,9 млрд грн, а у 2023 році – 367,8 млрд гривень.

Окремо слід звернути увагу на капітальні видатки зведеного бюджету за класифікацією видатків «Будівництво і регіональний розвиток». У 2023 році видатки зведеного бюджету за зазначеною програмною класифікацією становили 22,1 млрд грн, що на 17,25 млрд грн, або у 3,5 рази більше, ніж у 2022 році. Суттєвий вплив на зростання капітальних видатків у зведеному бюджеті у 2023 році мали видатки на відновлення, які раніше взагалі не були передбачені в бюджеті, але у 2023 році становили 6,35 млрд гривень. Зазначена сума мала розподіл, наведений у Додатку 3. Таке рішення ґрунтується на оцінці збитків від війни, яких завдано Україні з 22 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року. За оновленою оцінкою потреб України на відновлення та відбудову станом на 31 грудня 2023 року вартість відбудови та відновлення України протягом наступних 10 років має становити майже 500 млрд дол. США. Крім того, визначено найбільш постраждалі сектори – житло, промисловість, енергетика та сільське господарство. Отже, саме на ці цілі були спрямовані капітальні видатки зведеного бюджету, а саме на відновлення. Також слід зазначити, що основним джерелом коштів, спрямованих на відновлення України, повинні бути іноземні інвестиції та конфісковані заморожені російські активи. До того ж Європейський парламент і Рада ЄС погодили реалізацію програми Ukraine Facility, яка передбачає виділення 50 млрд євро протягом наступних чотирьох років як фінансової підтримки від ЄС.

Слід зазначити, що основні складові поточних видатків зведеного бюджету в 2023 році, порівняно з 2022 роком, зросли. Найбільше зросли видатки на обслуговування внутрішніх боргових зобов'язань – на 82,0 млрд грн, або на 66,4%, та на грошове забезпечення військовослужбовців – на 200,2 млрд грн, або на 26,8%. Також значно зросли видатки на субсидії та поточні трансферти підприємствам (установам та організаціям) – на 27,4 млрд грн, або на 21%, та на виплату пенсій та допомоги – на 40,8 млрд грн, або на 17,4%. Результати аналізу є цілком закономірними з огляду на війну РФ проти України та низькі темпи відновлення економіки держави, а також покриття зростаючого дефіциту бюджету за рахунок зовнішніх запозичень. Якщо проаналізувати видатки зведеного бюджету за програмною класифікацією видатків у 2023 році порівняно з 2022 роком, слід звернути увагу на суттєве збільшення видатків за такими бюджетними програмами:

- забезпечення виконання завдань, функцій та підготовка кадрів Державної прикордонної служби України – на 26,3 млрд грн, або на 41%;
- створення системи охорони морських кордонів на 0,4 млрд грн, або на 37%;
- забезпечення виконання завдань, функцій та підготовка кадрів Національної гвардії України на 41,3 млрд грн, або на 41%;
- гарантування безпеки судноплавства та сприяння стабільності морських перевезень на 0,8 млрд грн, або на 100%;
- забезпечення діяльності ЗСУ, підготовка кадрів і військ, медичне забезпечення особового складу, ветеранів військової служби та членів їхніх сімей, ветеранів війни на 356,4 млрд грн, або на 42%;
- забезпечення діяльності Державної спеціальної служби транспорту на 3,6 млрд грн, або на 27%;
- розвиток мережі та утримання автомобільних доріг загального користування державного значення на 18,7 млрд грн, або на 202%;
- забезпечення функціонування підприємств, установ та організацій, що виробляють, виконують та/або надають житлово-комунальні послуги на 2 млрд грн, або на 72%;

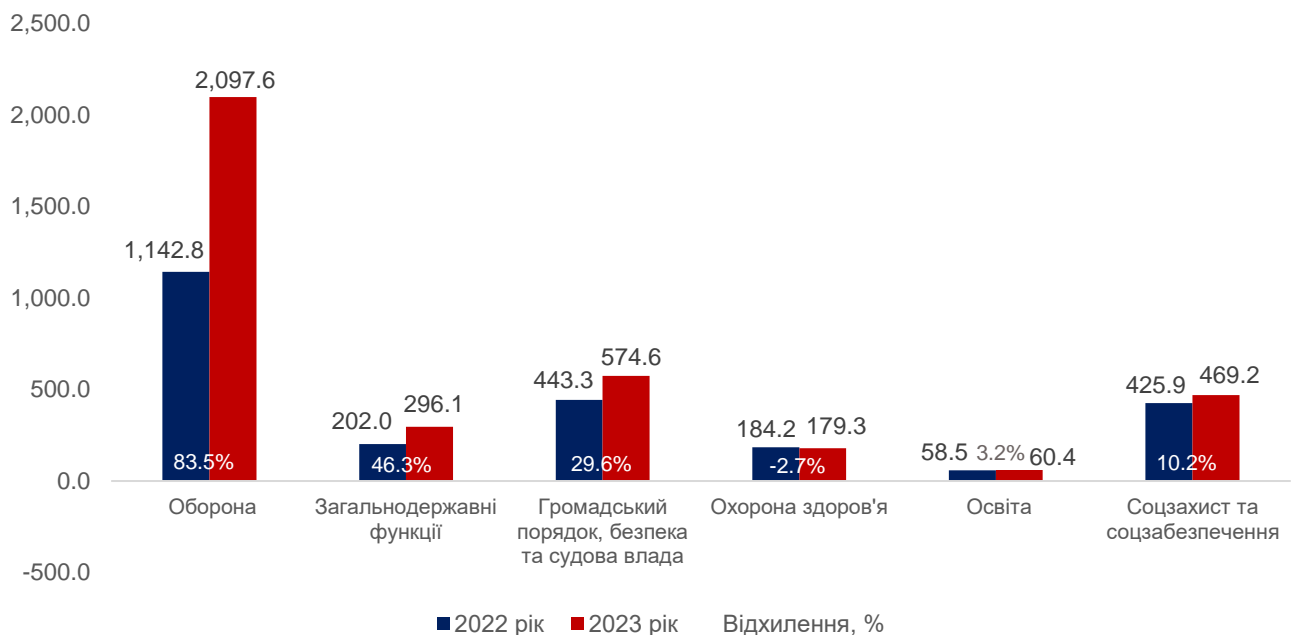
- заходи та роботи з територіальної оборони на 2,9 млрд грн, або на 56%.

Видатки державного бюджету

Видатки державного бюджету за 2023 рік становили **4 014,4 млрд грн**, що на 1 309 млрд грн, або на 148%, більше за видатки державного бюджету за аналогічний період 2022 року. За офіційними даними Державного вебпорталу бюджету для громадян, зростання/зменшення відповідних видатків, порівняно з 2022 роком, мало такі значення:

- на загальнодержавні функції – 296,1 млрд грн, збільшилися на 46,3%;
- на оборону – 2 097,6 млрд грн, збільшилися на 83,4%;
- на громадський порядок, безпеку та судову владу – 574,6 млрд грн, збільшилися на 29,6%;
- на охорону здоров'я – 179,3 млрд грн, зменшилися на 2,7%;
- на освіту – 60,4 млрд грн, збільшилися на 3,2%;
- на соціальний захист і соціальне забезпечення – 469,2 млрд грн, збільшилися на 11,7%.

Розподіл видатків державного бюджету України за функціональною класифікацією у 2023 році, порівняно з аналогічним періодом 2022 року, має такий вигляд (Рис. 13).

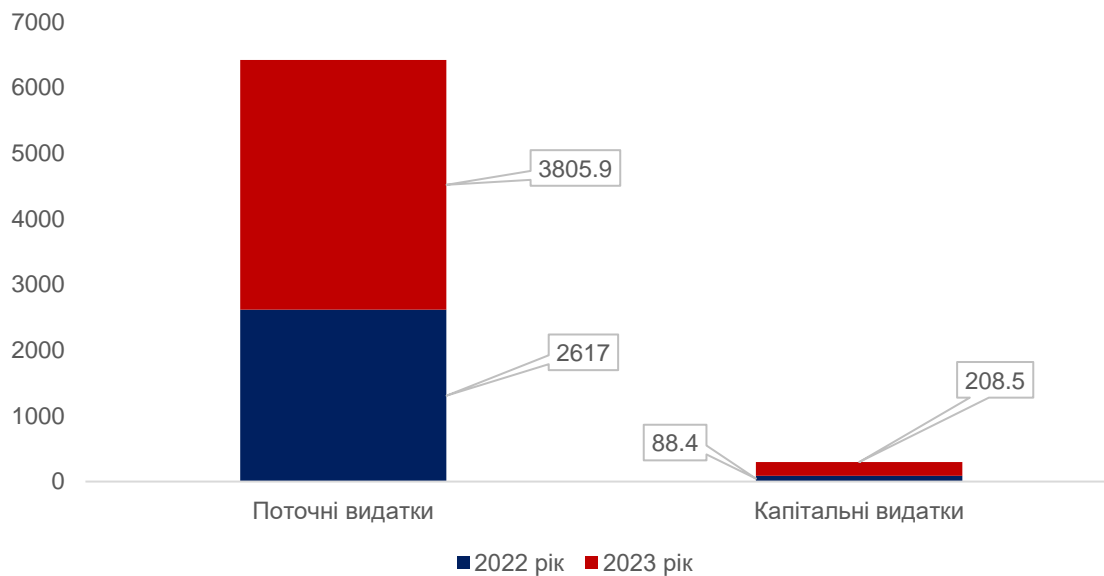

Рис. 13. Функціональна класифікація видатків державного бюджету України у 2022-2023 роках, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Як ми можемо бачити, всі основні видатки зведеного бюджету у 2023 році збільшилися порівняно з відповідними видатками в попередньому році. При цьому найбільше зростання спостерігається серед видатків на оборону – на 954,1 млрд грн, на загальнодержавні функції – на 94,1 млрд грн і на громадський порядок, безпеку та судову владу – на 131,3 млрд гривень. Слід зазначити, що видатки на охорону здоров'я зменшилися на 5,0 млрд гривень.

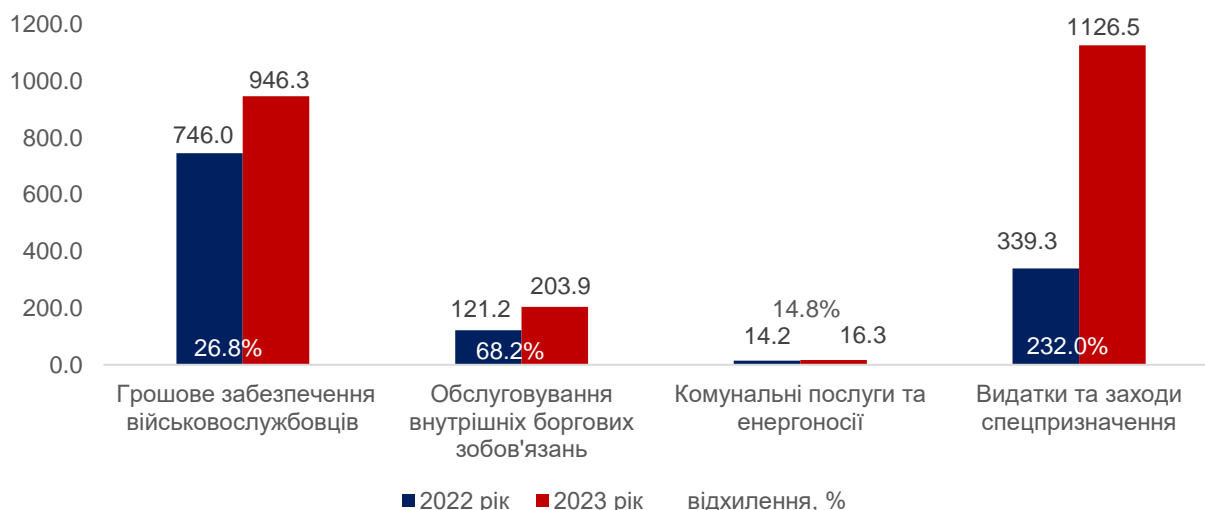
Оскільки пріоритетними напрямками Державного бюджету в 2023 році були визначені національна безпека та оборона країни, соціальний захист і забезпечення, підтримка ветеранів, освіта, охорона здоров'я, тому причини наведеного вище розподілу видатків державного бюджету є саме наслідком виконання зазначених пріоритетів і аналогічні тим, які були наведені для видатків зведеного бюджету. За економічною класифікацією видатки Державного бюджету мали такий розподіл (рис. 14).

Рис. 14. Динаміка видатків державного бюджету України (за економічною класифікацією) у 2022-2023 роках, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Слід зазначити, що основну частину видатків Державного бюджету як у 2022 році, так і в 2023 році становили поточні видатки – 2 617 млрд грн (96,7%) та 3 805,9 млрд грн (94,8%) відповідно. При цьому слід зазначити зростання капітальних видатків зведеного бюджету в 2023 році порівняно з 2022 роком: 88,4 млрд грн у 2022 році та 208,5 млрд грн у 2023 році відповідно. Розглянемо основні складові поточних видатків державного бюджету (рис. 15).

Рис. 15. Основні складові поточних видатків державного бюджету, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Основні складові поточних видатків державного бюджету в 2023 році, порівняно з 2022 роком, зросли. Найбільше зростання спостерігалось на видатки та заходи спеціального призначення – на 787,2 млрд грн, або на 232%, та на обслуговування внутрішніх боргових зобов'язань – на 82,7 млрд грн, або на 68,2%. Також спостерігається збільшення видатків на грошове забезпечення військовослужбовців – на 200,3 млрд грн, або на 26,8%, оплату комунальних послуг та енергоносіїв – на 2,1 млрд грн, або на 14,8%. Результати аналізу є цілком закономірними з огляду на війну рф проти України та низькі темпи відновлення економіки держави. Якщо проаналізувати видатки державного бюджету за програмною класифікацією видатків у 2023 році порівняно з 2022 роком, можемо констатувати факт збільшення видатків за такими бюджетними програмами:

- на загальнодержавні заходи у сфері освіти – на 1,3 млрд грн;
- наукова і науково-технічна діяльність закладів вищої освіти та наукових установ – на 0,4 млрд грн;
- функціонування закордонних дипломатичних установ України та розширення мережі власності України для потреб цих установ – на 1,1 млрд грн;
- здійснення заходів, пов'язаних зі зміцненням обороноздатності держави, – на 7 млрд грн;
- створення системи охорони морських кордонів – на 0,4 млрд грн;
- забезпечення виконання завдань, функцій та підготовка кадрів Державної прикордонної служби України – на 26,3 млрд гривень.

Водночас слід зазначити зменшення фінансування за такими бюджетними програмами: надання медичних послуг медичними закладами на 0,1 млрд грн, або на 5,0%, та виплата Державних премій України на 0,7 млн грн, або на 23,0%.

У 2023 році на Фонд ліквідації наслідків збройної агресії (далі – Фонд) було передбачено кошти в сумі 61,8 млрд гривень. На кінець 2023 року рішеннями Уряду кошти Фонду було розподілено за напрямками на загальну суму 56,6 млрд гривень. Відповідно до статей 11, 12 та 14 Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» джерелами

формування фонду ліквідації наслідків збройної агресії, що передбачається за бюджетною програмою Міністерству розвитку громад, територій та інфраструктури України (загальнодержавні видатки та кредитування) «Фонд ліквідації наслідків збройної агресії», є кошти, отримані у зв'язку з виконанням Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» та Закону України «Про санкції»; залишок коштів фонду ліквідації, джерелом формування якого у 2022-2023 роках були надходження, визначені Законом України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» та Законом України «Про Державний бюджет України на 2023 рік». На державному рівні пріоритетними напрямками спрямування коштів на відновлення були такі: комплексна відбудова найбільш постраждалих населених пунктів, захист енергетичної інфраструктури, водогони, мости та прикордонні пункти пропуску, звісно, на першому місці житло, щоб люди мали можливість повернутися у свої домівки.

Станом на 1 січня 2024 року залишок коштів Фонду за 2023 рік, який не було використано та повернуто, становив 23,7 млрд гривень. Статтею 28 Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» визначено напрями спрямування коштів Фонду в поточному році.

Протягом 2023 року місцеві бюджети спрямовували кошти Фонду на програми відбудови та відновлення. Зокрема, з місцевих бюджетів видатки на відновлення спрямовувалися за такими напрямками:

- на реалізацію проєктів з відновлення – 504,9 млн грн;
- на реалізацію заходів з відновлення критичної інфраструктури в рамках спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку проєкту – 1,5 млрд грн;
- реалізація проєктів за рахунок коштів Фонду ліквідації наслідків збройної агресії – 3,45 млрд грн;
- реалізація проєктів за рахунок залишку коштів спеціального фонду державного бюджету, джерелом формування яких були кредити від Європейського інвестиційного банку – 892,3 млн гривень.

Видатки, що були передбачені на проєкти з відновлення, спрямовувалися на відбудову освітніх установ та закладів – 191,5 млн грн, відбудову медичних установ та закладів – 15,7 млн грн, відбудову установ та закладів соціальної сфери – 9,85 млн грн, відбудову житлового фонду – 202,1 млн грн, відбудову об'єктів житлово-комунального господарства – 8,1 млн грн, відбудову інших об'єктів комунальної власності – 22,1 млн грн, на реалізацію Програми відновлення України – 55,6 млн гривень.

Впровадження заходів щодо відновлення критичної інфраструктури в рамках спільного проєкту з Міжнародним банком реконструкції та розвитку спрямоване на підтримку критично важливих об'єктів в Україні. Реалізація проєктів за рахунок коштів фонду ліквідації наслідків збройної агресії призначена для відновлення об'єктів соціальної та критичної інфраструктури, що постраждали від військової агресії російської федерації. Заходи, фінансування яких здійснювалося за рахунок залишку коштів спеціального фонду державного бюджету, з кредитів Європейського інвестиційного банку, спрямовувалися на відновлення та модернізацію транспортної інфраструктури.

Кредитування державного та зведеного бюджету

Зведений бюджет

За офіційними даними Державного вебпорталу бюджету для громадян, кредитування зведеного бюджету в 2023 році становило **8,9 млрд грн** – більше, ніж було в 2022 році. При цьому в 2023 році сума наданих кредитів становила *6,3 млрд грн*, що, порівняно з 2022 роком, менше на *38,8%*, а повернення кредитів – *15,2 млрд грн*, що, порівняно з 2022 роком, більше на *19,7%*. Отже, кредитування зведеного бюджету в 2023 році збільшилося саме за рахунок зростання повернення кредитів до зведеного бюджету. Найбільше кредитів зі зведеного бюджету було надано за такими бюджетними програмами відповідними головними розпорядниками коштів:

Міністерство енергетики України

- підвищення надійності постачання електроенергії в Україні – 1,5 млрд грн;
- будівництво повітряної лінії 750 кв. Запорізька – Каховська – 0,26 млрд грн;
- реконструкція трансформаторних підстанцій східної частини України – 0,17 млрд грн;
- реконструкція гідроелектростанції ПрАТ «Укргідроенерго» – 442,8 млн грн.

Міністерство розвитку громад і територій України

- розвиток міської інфраструктури і заходи в секторі централізованого тепlopостачання України, розвиток системи водopостачання та водовідведення в м. Миколаєві, реконструкція та розвиток системи комунального водного господарства м. Чернівці – 9,7 млн грн.

Міністерство аграрної політики та продовольства України

- надання кредитів фермерським господарствам – 67,3 млн грн.

Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України

- розвиток міського пасажирського транспорту в містах України – 0,45 млрд грн.

Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України

- надання пільгових іпотечних кредитів внутрішньо переміщеним особам – 0,17 млрд грн.

Відповідно, основні напрями повернення кредитів до зведеного бюджету були за такими бюджетними програмами:

Міністерство економіки України

- повернення коштів, наданих з державного бюджету Міністерству економіки України для надання фінансової допомоги Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття на поворотній основі для виплати допомоги по безробіттю, – 1,27 млрд грн.

Міністерство енергетики України

- повернення коштів, наданих ПрАТ «Укргідроенерго» на поворотній основі для реалізації проєктів соціально-економічного розвитку, – 169,2 млн грн.

Міністерство соціальної політики

- повернення коштів, наданих з державного бюджету Міністерству соціальної політики України для надання фінансової допомоги Фонду соціального страхування України на поворотній основі для виплати матеріального забезпечення, – 1,8 млрд грн.

Міністерство розвитку громад і територій України

- повернення кредитів, наданих з Державного бюджету індивідуальним сільським забудовникам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, – 2,3 млн грн.

Міністерство аграрної політики та продовольства України

- повернення кредитів, наданих з Державного бюджету фермерським господарствам, – 62,5 млн грн.

Міністерство фінансів України

- повернення позик, наданих для фінансування проєктів розвитку за рахунок коштів, залучених державою, – 10,7 млрд грн.

Державний бюджет

За офіційними даними Державного вебпорталу бюджету для громадян, кредитування державного бюджету в 2023 році становило **9,3 млрд грн**. При цьому в 2023 році сума наданих кредитів становила *5,4 млрд грн*, що, порівняно з 2022 роком, менше на 60%, а повернення кредитів – *14,8 млрд грн*. Отже, кредитування державного бюджету у 2023 році збільшилося саме за рахунок зростання повернення кредитів до державного бюджету. Найбільше кредитів із державного бюджету було надано за такими бюджетними програмами відповідними головними розпорядниками коштів:

Міністерство енергетики України

- будівництво повітряної лінії 750 кв Запорізька – Каховська – 0,26 млрд грн;
- реконструкція гідроелектростанції ПрАТ «Укргідроенерго» – 442,8 млн грн.

Міністерство розвитку громад і територій України

- розвиток міської інфраструктури і заходи в секторі централізованого теплопостачання України, розвиток системи водопостачання та водовідведення в м. Миколаєві, реконструкція та розвиток системи комунального водного господарства м. Чернівці – 1,5 млрд грн.

Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України

- розвиток міського пасажирського транспорту в містах України – 456,9 млн грн.

Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України

- надання пільгових іпотечних кредитів внутрішньо переміщеним особам – 177,4 млн грн.

Відповідно, основні напрями повернення кредитів до державного бюджету були за такими бюджетними програмами:

- повернення коштів, наданих з державного бюджету Міністерству економіки України для надання фінансової допомоги Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття на поворотній основі для виплати допомоги по безробіттю, – 1,27 млрд грн;
- повернення коштів, наданих ПрАТ «Укргідроенерго» на поворотній основі для реалізації проєктів соціально-економічного розвитку, – 169,2 млн грн;
- повернення коштів, наданих з державного бюджету Міністерству соціальної політики України для надання фінансової допомоги Фонду соціального страхування України на поворотній основі для виплати матеріального забезпечення, – 1,8 млрд грн;
- повернення кредитів, наданих з державного бюджету індивідуальним сільським забудовникам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, – 2,3 млн грн;
- повернення кредитів, наданих з державного бюджету фермерським господарствам, – 62,5 млн грн;
- повернення кредитів, наданих з державного бюджету індивідуальним сільським забудовникам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, – 25,4 млн грн;
- повернення позик, наданих для фінансування проєктів розвитку за рахунок коштів, залучених державою, – 10,7 млрд грн;
- повернення бюджетних коштів, наданих на поворотній основі на виконання окремих заходів, – 672,2 млн грн.

ДЕРЖАВНИЙ ТА ГАРАНТОВАНИЙ ДЕРЖАВОЮ БОРГ

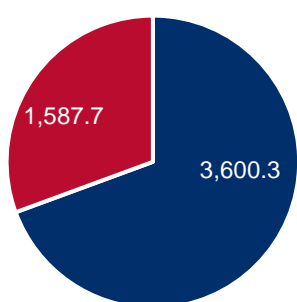
Проаналізуємо динаміку державного та гарантованого державою боргу, відповідно до офіційних даних [Міністерства фінансів України](#) за останні 5 років. Обсяг державного та гарантованого боргу на кінець 2023 року збільшився на 67 млрд дол. США, або на 86%, порівняно з 2018 роком та на 47,04 млрд дол. США, або 48%, порівняно з 2021 роком.

До 24 лютого 2022 року Уряд вживав заходів для зменшення частки зовнішнього боргу, але з початком повномасштабної війни з РФ ситуація кардинально змінилась. В умовах дефіциту бюджету, що перевищував 5,0 млрд дол. США на місяць, державі довелося звертатися за допомогою до західних партнерів та міжнародних фінансових організацій. Як наслідок, з початку повномасштабного вторгнення частка зовнішніх запозичень у сукупному борзі зростає з 55,0% до 69,4%.

Табл. 2. Динаміка державного та гарантованого державою боргу України, млрд дол. США

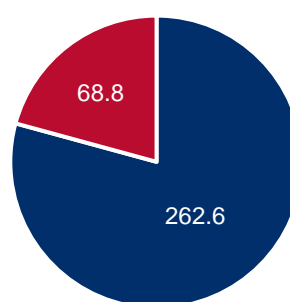
	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020	31.12.2021	31.12.2022	31.12.2023
Загальна сума державного та гарантованого державою боргу	78,32	84,37	90,25	97,96	111,45	145,32
Державний борг	67,19	74,36	79,9	86,62	101,59	136,59
Внутрішній борг	27,49	35,02	35,39	38,95	38,00	41,8
Зовнішній борг	39,70	39,34	44,51	47,66	63,59	94,79
Гарантований державою борг	11,13	10,00	10,35	11,34	9,85	8,73
Внутрішній борг	0,37	0,39	1,14	1,80	1,97	1,81
Зовнішній борг	10,76	9,61	9,21	9,54	7,88	6,91

Державний борг

■ Зовнішній ■ Внутрішній

Гарантований борг

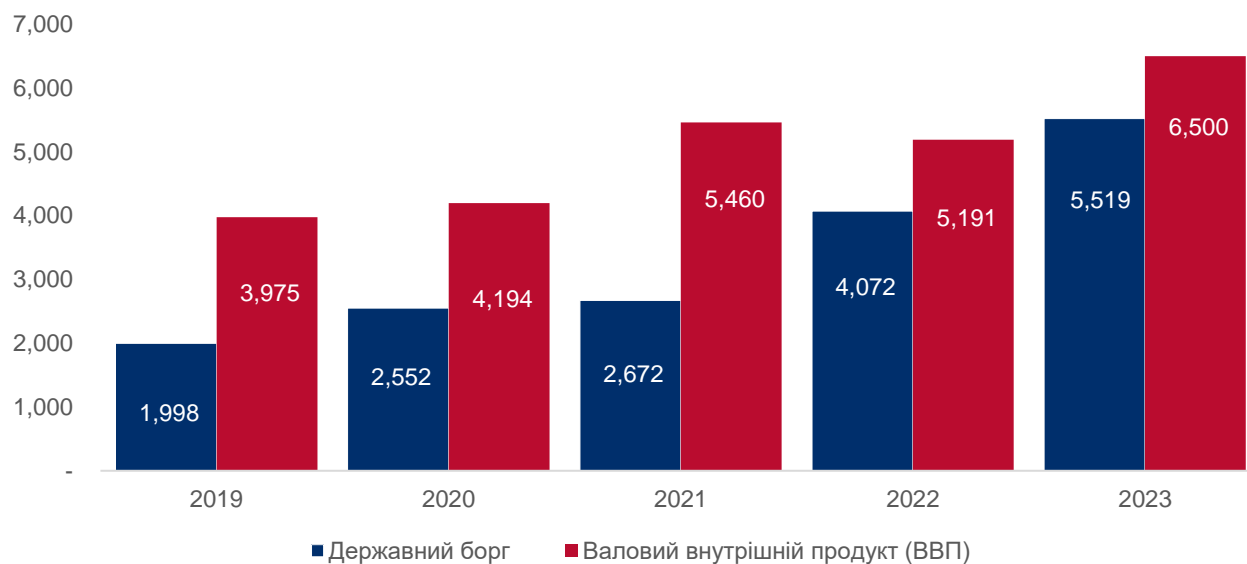
■ Зовнішній ■ Внутрішній

Рис. 16. Обсяг державного та гарантованого державою боргу станом на 31 грудня 2023 року, млрд грн (за курсом НБУ на 31 грудня 2023 року 37.9824)

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Відповідно до [Бюджетного кодексу України](#) загальний обсяг державного боргу та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати

60% річного номінального обсягу валового внутрішнього продукту України. Це положення не застосовується у таких випадках: введення воєнного стану в Україні (в окремих її місцевостях); введення надзвичайного стану в Україні (в окремих її місцевостях) або проведення на території України антитерористичної операції. Динаміка сукупного державного боргу і ВВП України з 2019 по 2023 роки наведена в Додатку 1.

Рис. 17. Динаміка сукупного державного боргу і ВВП України у 2019-2023 роках, млрд грн

Джерело: сайт МФУ

Відповідно до [дослідження Світового банку](#), якщо розмір державного боргу перевищує певну межу, то його подальше зростання призводить до уповільнення темпів росту ВВП. Для розвинених країн такою межею є 77% від ВВП. Для країн, що розвиваються, до яких належить Україна, – 64% від ВВП. Водночас, незважаючи на негативні наслідки для економічного зростання, багато розвинених держав світу живуть в умовах, коли їхній державний борг перевищує ВВП. Так, наприклад, розмір державного боргу відносно ВВП перевищує 100% в Японії, Греції, Італії, США, Великій Британії та інших країнах.

Державний та гарантований державою борг станом на 31 грудня 2023 року

За офіційними даними сайту [Міністерства фінансів України](#), станом на 31 грудня 2023 року державний та гарантований державою борг України становив 5 519,48 млрд грн, або 145,32 млрд дол. США, зокрема:

- державний та гарантований державою зовнішній борг – 3 862,99 млрд грн (70% загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 101,7 млрд дол. США;
- державний та гарантований державою внутрішній борг – 1 656,5 млрд грн (30,01%), або 43,61 млрд дол. США.

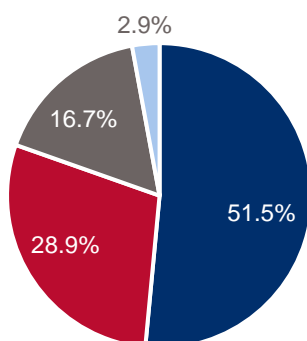
Структуру державного та гарантованого державою боргу за даними Міністерства фінансів України на 31 грудня 2023 року наведено в Табл. 3.

Табл. 3. СТРУКТУРА ДЕРЖАВНОГО ТА ГАРАНТОВАНОГО ДЕРЖАВОЮ БОРГУ У 2023 РОЦІ

	Зовнішній		Внутрішній		Разом	
	млрд грн	частка, %	млрд грн	частка, %	млрд грн	частка, %
Державний борг	3 600,4	65,2%	1 587,7	28,8%	5 188,1	94,0%
Гарантований борг	262,6	4,8%	68,8	1,2%	331,4	6,0%
Сукупний	3 863,0	70,0%	1 656,5	30,0%	5 519,5	100%

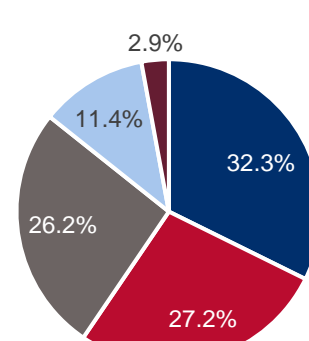
Загалом протягом 2023 року загальний обсяг державного та гарантованого державою боргу України збільшився у гривневому еквіваленті на 1 444 млрд грн, а в доларовому еквіваленті – на 33,9 млрд дол. США переважно внаслідок збільшення довгострокового пільгового фінансування від міжнародних партнерів. У розрізі кредиторів основну частку державного та гарантованого боргу становлять пільгові позики, одержані від міжнародних фінансових організацій (МФО) та урядів іноземних держав – 51,5%, випущені цінні папери на внутрішньому ринку – 28,9%, випущені цінні папери на зовнішньому ринку – 16,7% та позики, одержані від комерційних банків, інших фінансових установ – 2,9%. У розрізі валютної структури державного та гарантованого боргу стрімко зросла частка державного боргу, номінованого в євро внаслідок макрофінансової допомоги ЄС – до 32,3% з 14% станом на кінець 2021 року. Частка державного боргу в гривні станом на кінець 2023 року становила 27,2%, в доларах США – 26,2%, у спеціальних правах запозичень (валюта МВФ) – 11,3%, а в інших валютах, зокрема у фунтах стерлінгів, канадських доларах та японських єнах – 2,9%.

СТРУКТУРА БОРГУ В РОЗРІЗІ КРЕДИТОРІВ

- Міжнародні фінансові організації та уряди іноземних держав
- Цінні папери, випущені на внутрішньому ринку
- Цінні папери, випущені на зовнішньому ринку
- Позики, одержані від комерційних банків, інших фінансових установ

СТРУКТУРА БОРГУ В РОЗРІЗІ ВАЛЮТИ

- євро
- гривні
- дол. США
- СПЗ

Рис. 18. Структура боргу

Джерело: сайт МФУ

Довгострокове пільгове кредитне фінансування залучено на загальну суму 30,9 млрд дол. США, зокрема від ЄС (19,5 млрд дол. США), МВФ (4,5 млрд дол. США),

Японії (3,4 млрд дол. США), Канади (1,8 млрд дол. США), Великої Британії (1 млрд дол. США), Світового банку (660 млн дол. США), Іспанії (50 млн дол. США).

Кошти від Європейського Союзу були залучені в рамках макрофінансової допомоги. Кредити в рамках програм макрофінансової допомоги ЄС мають 35-річний строк погашення (включно з 10-річним пільговим періодом), а витрати на їх обслуговування відшкодовуються ЄС.

Видатки на погашення зобов'язань по державному боргу за 2023 рік загалом становили 17,5 млрд грн, зокрема за внутрішніми зобов'язаннями – 16 млрд грн та за зовнішніми – 1,5 млрд гривень. Видатки на обслуговування державного боргу у 2023 році становили 8,2% видатків загального фонду державного бюджету (проти 6,5% у 2022 році та 12,4% у 2021 році).

ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

За офіційними даними [Державного вебпорталу бюджету для громадян](#), без врахування трансфертів з державного бюджету до місцевих бюджетів протягом 2023 року надійшло 475,0 млрд грн, що на 13,6%, або 56,9 млрд грн, більше за бюджетний період 2022 року. Основним джерелом наповнення місцевих бюджетів є податкові надходження, їх частка становить 91,5% (див. Рис. 19). В абсолютній величині податкові надходження місцевих бюджетів у 2023 році становили 434,5 млрд грн, що на 10,4%, або на 41,1 млрд грн, більше, ніж у 2022 році. Їх основу становлять податки на доходи, місцеві податки та збори, а також внутрішні податки на товари та послуги (акцизи), що у відсотковому виразі дорівнює 70,1%, 23,0% та 5,2% відповідно, а також 1,7% – інші надходження.

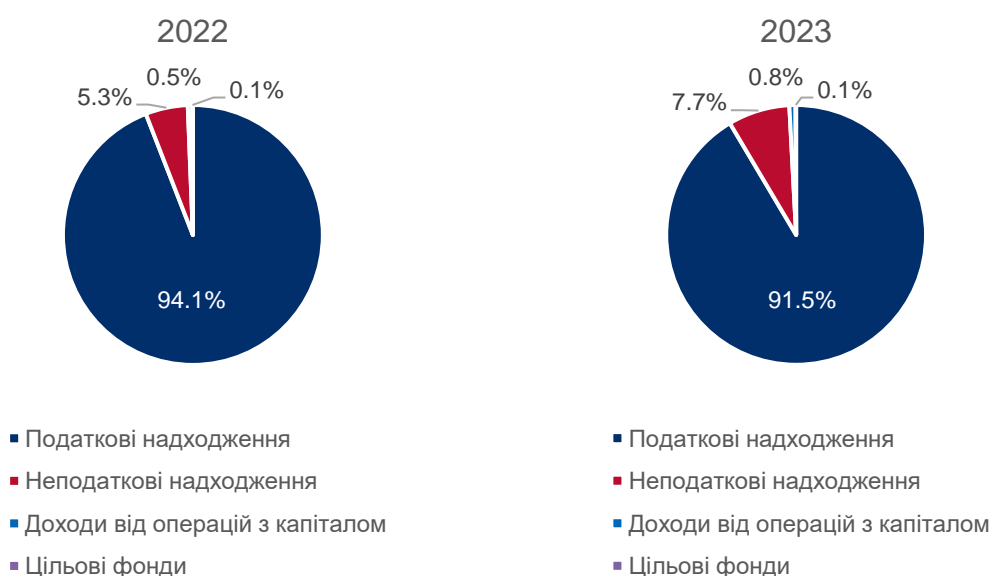
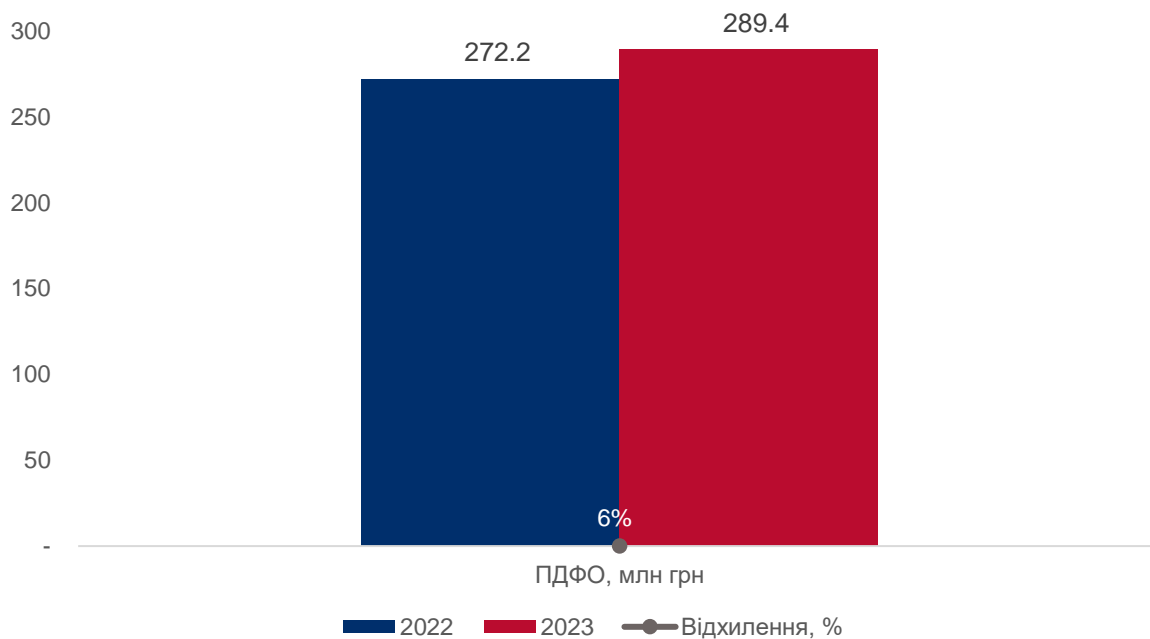

Рис. 19. Структура доходів місцевих бюджетів у 2022-2023 роках, %

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Податок на доходи фізичних осіб

Податки на доходи включають податок на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) та податок на прибуток підприємств. Загалом ПДФО займає 94,9% зазначеної групи податків на доходи, інші 5,1% припадають на податок на прибуток підприємств. Протягом 2023 року до місцевих бюджетів надійшло 289,4 млрд грн податку на доходи фізичних осіб, що на 6,3%, або на 17,2 млрд грн, більше, ніж у 2022 році.

Рис. 20. Обсяг надходжень ПДФО до місцевих бюджетів у 2022-2023 роках, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Слід зауважити, що протягом 2022-2023 років до бюджетів територіальних громад зараховувалося 64,0% ПДФО замість законодавчо встановлених 60,0%. Крім того, 15,0% зараховувалося до обласних бюджетів та 21,0% – до державного бюджету. Структурно основну частину всіх надходжень ПДФО у 2023 році становили такі його види:

- із заробітної плати – 185,7 млрд грн (64,2%), що на 14,2 млрд грн більше, ніж у 2022 році;
- із грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу, – 78,4 млрд грн (27,1%), що на 5,2 млрд грн менше за попередній період;
- із доходів платників податку інших, ніж заробітна плата, – 19,2 млрд грн (6,6%), що на 5,6 млрд грн більше, ніж у 2022 році;
- за результатами річного декларування – 4,7 млрд грн (1,6%), що на 1,1 млрд грн більше за попередній період.

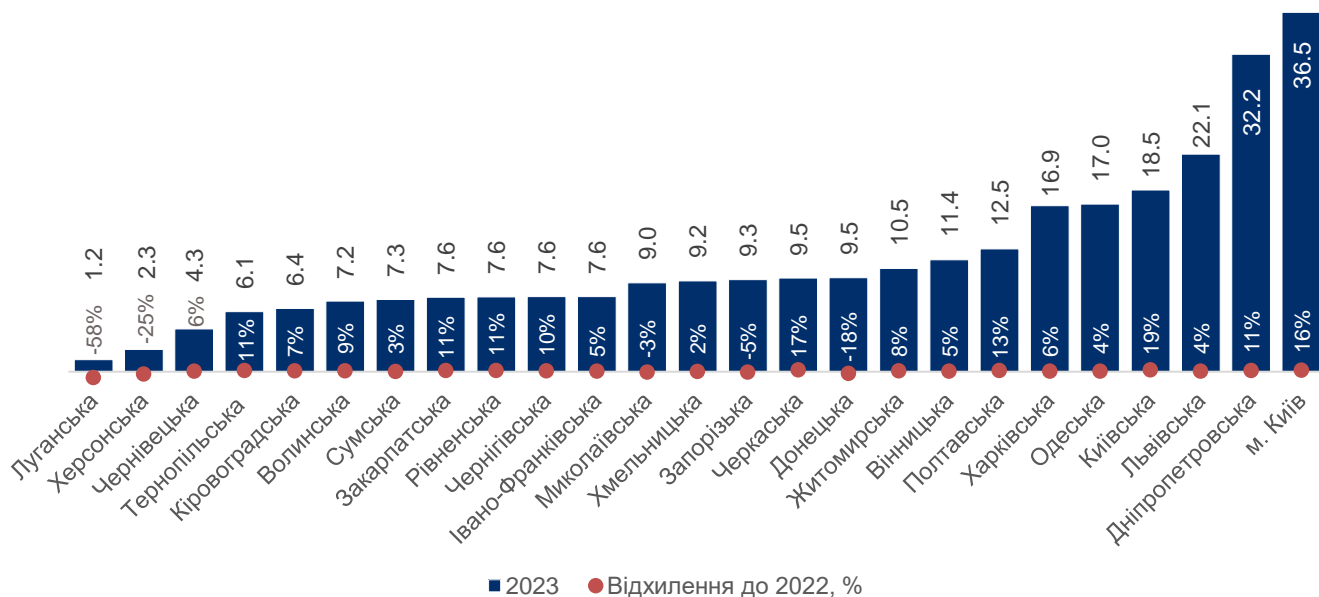
Крім того, у 2023 році до місцевих бюджетів зараховувалися два нових податки:

- податок на доходи фізичних осіб із доходів спеціалістів резидента Дія Сіті – 0,8 млрд грн;
- податок на доходи фізичних осіб у вигляді мінімального податкового зобов'язання, що підлягає сплаті фізичними особами – 0,6 млрд гривень.

Мінімальне податкове зобов'язання запроваджене [Законом України від 30 листопада 2021 року № 1914-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень»](#) та є мінімальною величиною податкових зобов'язань зі сплати податків, зборів, платежів, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи,

пов'язаних з виробництвом та реалізацією власної сільськогосподарської продукції та/або з власністю та/або користуванням (орендою, суборендою, емфітевзисом, постійним користуванням) земельними ділянками, віднесеними до сільськогосподарських угідь, розрахована відповідно до Податкового кодексу України.

З метою більш детального аналізу надходжень ПДФО до місцевих бюджетів розглянемо цей вид надходжень у розрізі областей України на Рис. 20.

Рис. 21. Надходження ПДФО в розрізі областей України, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

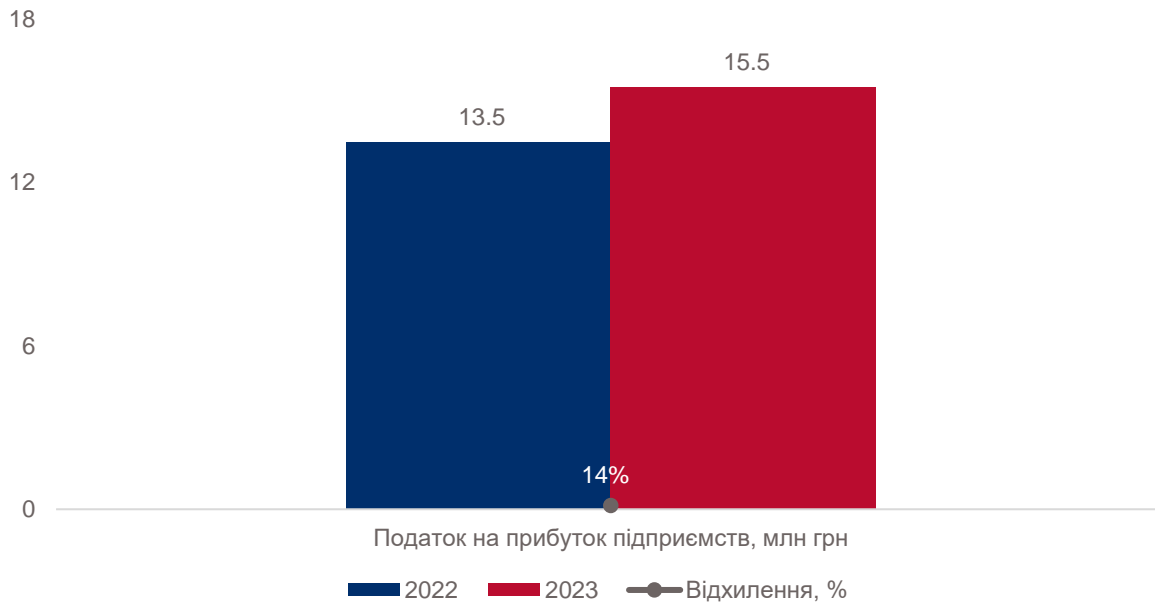
Лідером із надходжень ПДФО у 2023 році, як і в попередні періоди, є м. Київ. Втім, столиця держави має певні особливі умови зарахування податкових надходжень. Серед областей лідеркою є Дніпропетровська область із абсолютним значенням надходжень цього податку в сумі 32,2 млрд грн, що становить на 11,0% більше, ніж за аналогічний період 2022 року. Найменша сума надійшла до місцевих бюджетів Луганської області – 1,2 млрд грн, що менше, ніж у 2022 році на 58,0%. Також слід відмітити, що зменшення цього виду доходу за підсумками 2023 року, порівняно з 2022 роком, спостерігається у п'яти областях України: Луганській, Херсонській, Миколаївській, Запорізькій та Донецькій. Як бачимо, до цього переліку входять області, на території яких ведуться або велися активні бойові дії.

Податок на прибуток підприємств

Надходження податку на прибуток підприємств до місцевих бюджетів за 2023 рік становило 15,5 млрд грн, що на 14,0%, або 1,9 млрд грн, більше, ніж у 2022 році. Платниками податку на прибуток підприємств є виключно юридичні особи резиденти та нерезиденти, визначені відповідно до п. 131.1, 131.2 [Податкового кодексу України](#). Слід зазначити, що при реєстрації будь-яка юридична особа стає платником податку на

прибуток, якщо вона не подала заяву про обрання спрощеної системи оподаткування або якщо це не було створення неприбуткової установи або організації.

Рис. 22. Динаміка надходжень податку на прибуток підприємств у 2022-2023 роках, млрд грн.

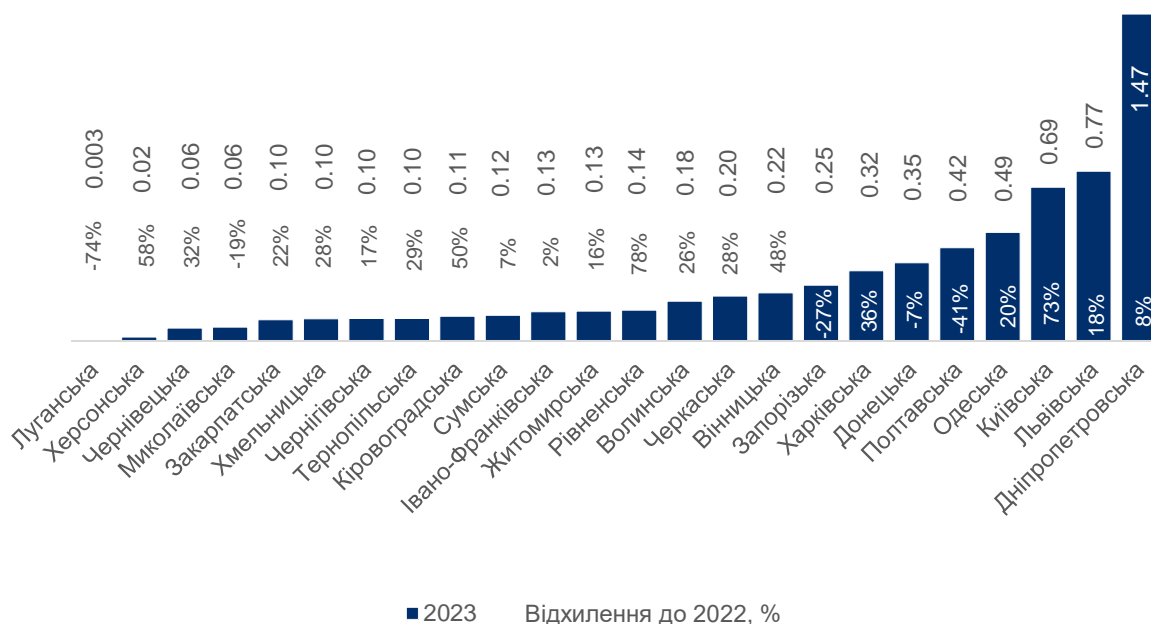
Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Варто зазначити, що 79,7% надходжень податку на прибуток підприємств становили податок на прибуток підприємств, який сплачують інші платники (за кодом 11021000), якого надійшло в сумі 10,2 млрд грн, та податок на прибуток підприємств, створених за участю іноземних інвесторів (за кодом 11020300), якого надійшло в сумі 2,2 млрд гривень.

До інших платників віднесено суб'єктів господарювання з такими організаційно-правовими формами: фермерське господарство, приватне підприємство, дочірнє підприємство, підприємство об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки), акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, повне товариство, командитне товариство, адвокатське об'єднання, адвокатське бюро, приватна організація (установа, заклад), організація (установа, заклад) об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки, споживчої кооперації тощо), асоціація, корпорація, консорціум, концерн, холдингова компанія та інші.

До підприємств, створених за участю іноземних інвесторів, належать суб'єкти господарювання з такими організаційно-правовими формами: іноземне підприємство та відокремлений підрозділ без статусу юридичної особи – представництво.

Динаміку надходжень податку на прибуток підприємств у розрізі областей у 2023 році наведено на Рис. 23.

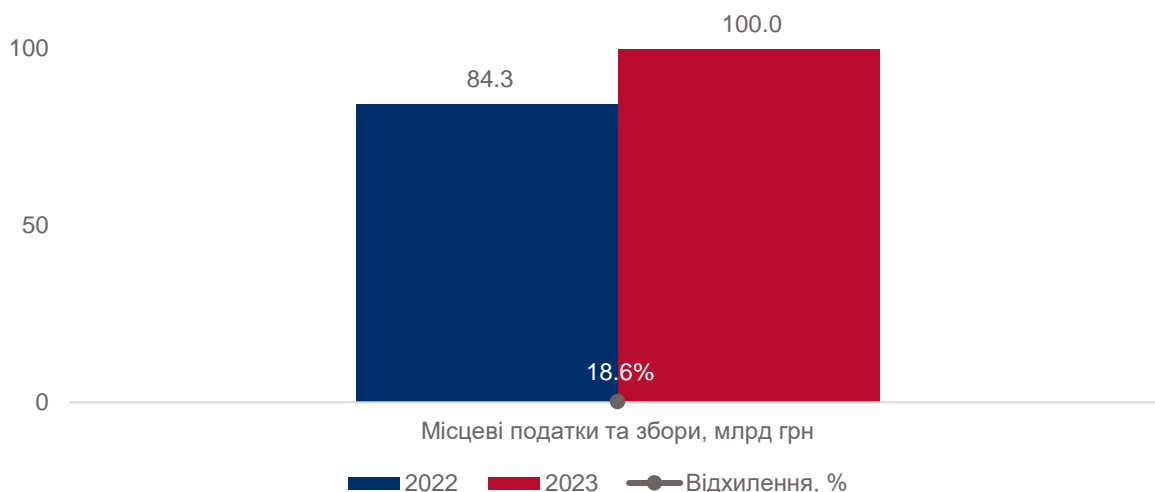
Рис. 23. Надходження податку на прибуток підприємств у розрізі областей України, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

До бюджету м. Києва надходження податку на прибуток підприємств становили 8,9 млрд гривень. Лідеркою серед областей зі справляння цього податку у 2023 році стала Дніпропетровська область: до місцевих бюджетів надійшло 1,5 млрд грн, що на 8,0% більше за показник попереднього року. Найменше цих коштів надійшло до місцевих бюджетів Луганської області – 3,0 млн грн, що менше за аналогічний період 2022 року на 74,0%. Зауважимо, що зменшення надходжень податку на прибуток підприємства за підсумками 2023 року, порівняно з 2022 роком, спостерігається у п'яти областях України: Луганській, Миколаївській, Запорізькій, Донецькій та Полтавській.

Місцеві податки та збори

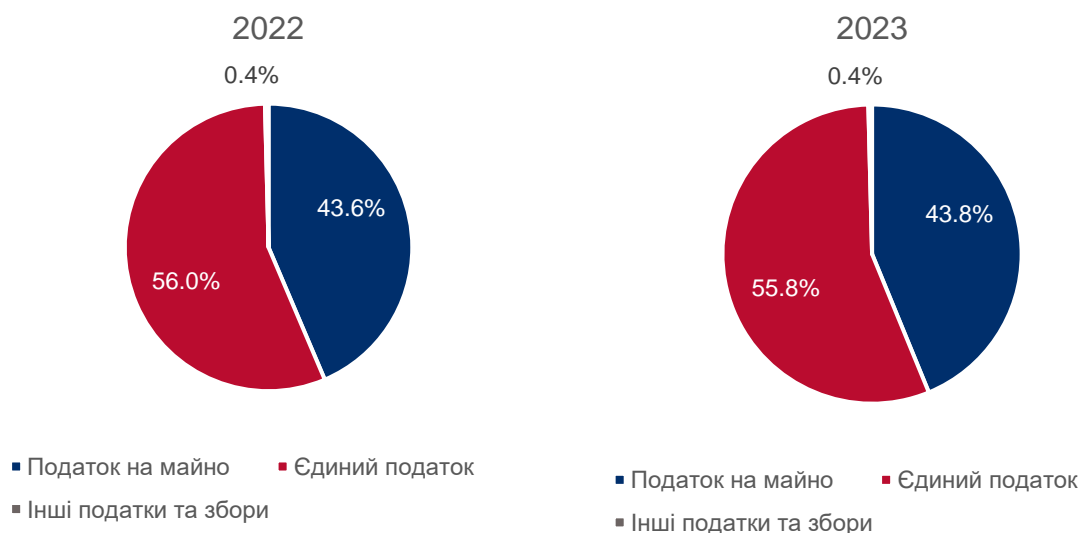
Вагому частку в податкових надходженнях місцевих бюджетів становлять місцеві податки та збори, а саме 23,0%, що у гривневому еквіваленті за підсумками 2023 року дорівнює 100 млрд гривень. Цей обсяг коштів на 18,6%, або на 15,7 млрд грн, більше, ніж у 2022 році (див. Рис. 24).

Рис. 24. Динаміка надходжень місцевих податків та зборів у 2022-2023 роках, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

У структурі місцевих податків та зборів у 2023 році виокремлюються дві основні складові: єдиний податок із часткою в 55,8% та податок на майно – 43,8%. Слід зауважити, що співвідношення податку на майно та єдиного податку за підсумками 2022 бюджетного року були майже ідентичними: 43,6% та 56,0% відповідно (див. Рис. 25).

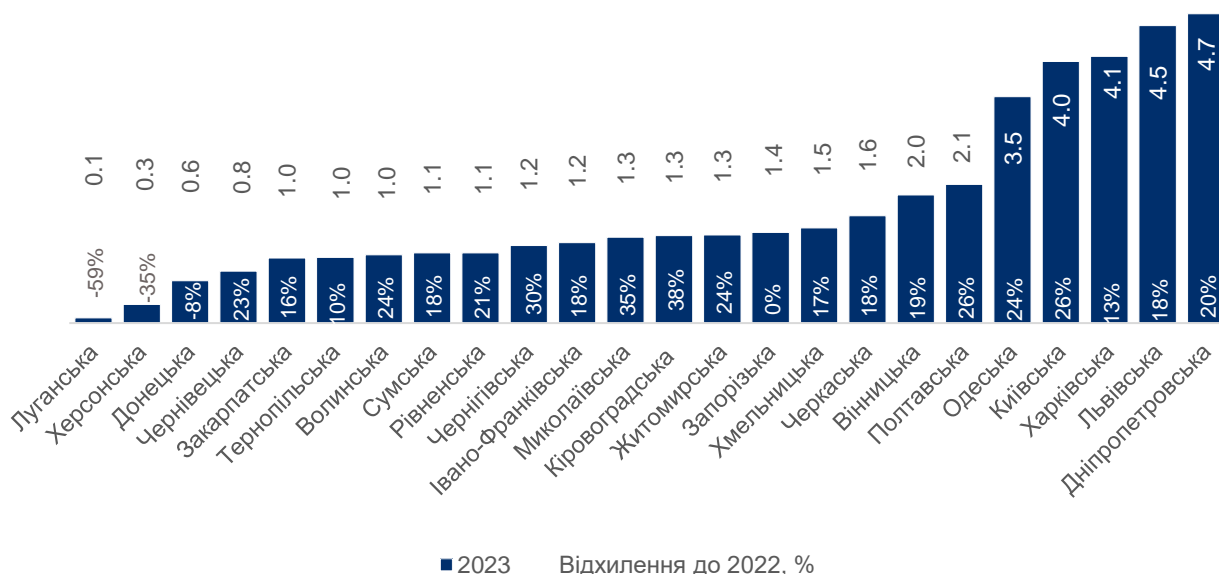
Рис. 25. Структура надходжень місцевих податків і зборів за підсумками 2023 року, %

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Єдиний податок

За підсумками 2023 року сума надходжень єдиного податку з фізичних осіб до місцевих бюджетів становила 38 млрд грн, що на 15,6%, або на 5,1 млрд грн, більше, ніж показник 2022 року. Щодо єдиного податку з юридичних осіб, то його приріст дещо вищий і становить 21,3%, але абсолютне значення становило 2,1 млрд грн понад минулорічний показник. Схожа ситуація і з надходженням єдиного податку із сільськогосподарських товаровиробників, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнювала або перевищувала 75%, а приріст рік до року становив 30,4%, що у гривневому виразі дорівнює додаткових 1,4 млрд гривень.

Загалом надходження єдиного податку за результатами 2023 року становило 55,8 млрд грн, що на 18,2%, або на 8,6 млрд грн, більше, ніж показники за попередній рік. Поряд зі змінами до законодавства, які діяли в період з 1 квітня 2022 по 31 липня 2023 років щодо сплати єдиного податку, така динаміка збільшення надходжень свідчить про поступове відновлення та збільшення ділової активності суб'єктів господарювання. Відповідно до [Закону України від 15 березня 2022 року № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану»](#) були внесені зміни до ПКУ, зокрема, крім іншого, підрозділ 8 розділу XX «Перехідні положення» ПКУ, був доповнений новим п. 9. Отже, згідно із зазначеним [п. 9](#), тимчасово, з 1 квітня 2022 року до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України, було встановлено, що ФОП, платники єдиного податку першої та другої груп мали право не сплачувати єдиний податок. Крім того, зазначалося, що відсоткова ставка єдиного податку для платників єдиного податку третьої групи, які використовують особливості оподаткування, встановлені цим пунктом, встановлюється в розмірі 2,0% доходу, визначеного відповідно до [ст. 292 ПКУ](#). Вказані пільгові умови були відмінені з 1 серпня 2023 року [Законом України від 30 червня 2023 року № 3219-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану»](#).

Рис. 26. Надходження єдиного податку в розрізі областей України, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

До бюджету м. Києва надходження єдиного податку становили 13,1 млрд гривень. Серед областей лідеркою зі справляння цього податку є Дніпропетровська область, до місцевих

бюджетів якої протягом 2023 року надійшло 4,7 млрд грн, що на 20,0% більше за показник попереднього року. Найменша сума надійшла до місцевих бюджетів Луганської області – 0,08 млрд грн, що менше за аналогічний період 2022 року на 59,0%. Зауважимо, що в абсолютній більшості областей надходження єдиного податку за підсумками 2023 року, порівняно із 2022 роком, зростали.

Податок на майно

Другими за питомою вагою в структурі місцевих податків та зборів із часткою 43,8% є податки на майно. За підсумками 2023 року сума цих надходжень становила 43,8 млрд грн, що на 19,1%, або на 7 млрд грн, більше, ніж у 2022 році. Трьома основними видами надходжень у вказаній групі є:

- орендна плата з юридичних осіб – 45,2%;
- земельний податок з юридичних осіб – 22,6%;
- податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості – 13,9%.

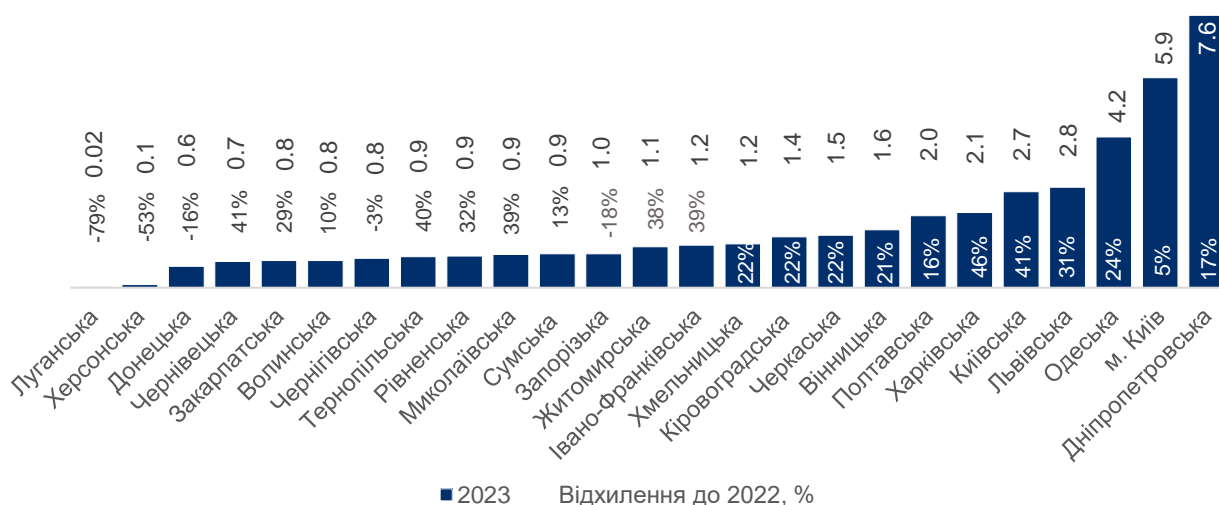
Надходження орендної плати з юридичних осіб за 2023 рік становили 19,8 млрд грн, що на 19,2%, або на 3,2 млрд грн, більше за попередній рік. Щодо земельного податку з юридичних осіб, то тут надходження становили 9,9 млрд грн, що на 2,4%, або на 0,2 млрд грн, більше за показник 2022 року. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості відзначився збільшенням надходжень на 7,4%, або на 0,4 млрд грн, до попереднього періоду.

Незважаючи на невелику питому вагу у складі всіх місцевих податків та зборів, а саме 2,4% та 4,0%, слід відмітити більше ніж подвійне збільшення надходжень податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплаченого фізичними особами, які є власниками об'єктів житлової нерухомості та нежитлової нерухомості, які, відповідно, становили 1,1 млрд грн, або 138,3% (+0,6 млрд грн), та 1,8 млрд грн, або 120,1% (+1,0 млрд грн), до показника 2022 року.

Слід звернути увагу, що податок на майно є одним із тих небагатьох джерел доходів місцевих бюджетів, на які органи місцевого самоврядування мають безпосередній вплив: як на ставки, так і на базу оподаткування. Такий приріст зумовлений як наданням пільг зі сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, так і погашенням заборгованості зі сплати, що виникла за 2022 рік. Але водночас відбувається збільшення саме частки податку на нерухоме майно в сукупності майнових податків із 1,2% у 2022 році до 2,4% у 2023 році, по податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплаченого фізичними особами, які є власниками об'єктів житлової нерухомості, із 2,2% до 4,0% щодо нежитлової нерухомості, що вказує на значний потенціал збільшення його надходжень.

Додаткову увагу варто звернути на плату за землю, яка у своїй сукупності за підсумками 2023 року займає 78,8% майнових податків. Значну роль у збільшенні надходжень цього виду податків відіграє нормативна грошова оцінка земель. Тому рівень охоплення земель оцінкою та швидкість її актуалізації мають визначальне значення для наповнення місцевих бюджетів цим видом доходу. Крім того, часто можна зустріти встановлення занижених податкових ставок, що у свою чергу не розкриває потенціалу наявного

ресурсу в громаді. Однозначно, що на рівень розвитку майнового оподаткування в громадах значною мірою впливає територіальне розташування, розвиток економіки, розвиненість інфраструктури, рівень доходів населення та ін. Але водночас слід зауважити, що громади, в яких ставки є наближеними до максимально дозволених законодавством та, відповідно, вони є більшими за середні по країні, вирізняються дещо більшою фінансовою стабільністю та незалежністю бюджетів від трансфертів з державного бюджету. Розглянемо розподіл надходження податку на майно за підсумками 2023 року за регіонами України (Рис. 27).

Рис. 27. Надходження податку на майно в розрізі областей України, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Найбільша сума надходжень податку на майно за підсумками 2023 року надійшла до місцевих бюджетів Дніпропетровської області, а саме 7,6 млрд грн, що на 17,0% більше за показник попереднього року. Найменша сума надійшла до місцевих бюджетів Луганської області – 0,02 млрд грн, що менше за аналогічний період 2022 року на 79,0%. Зауважимо, що в переважній більшості областей надходження податку на майно за підсумками 2023 року, порівняно з 2022 роком, зростали.

Внутрішні податки на товари та послуги (акцизи)

Загалом за 2023 рік до місцевих бюджетів надійшло 22,4 млрд грн внутрішніх податків на товари та послуги, що на 71,2%, або на 9,3 млрд грн, більше за аналогічний показник 2022 року. Ця група надходжень складається з таких трьох складових з відповідною питомою вагою:

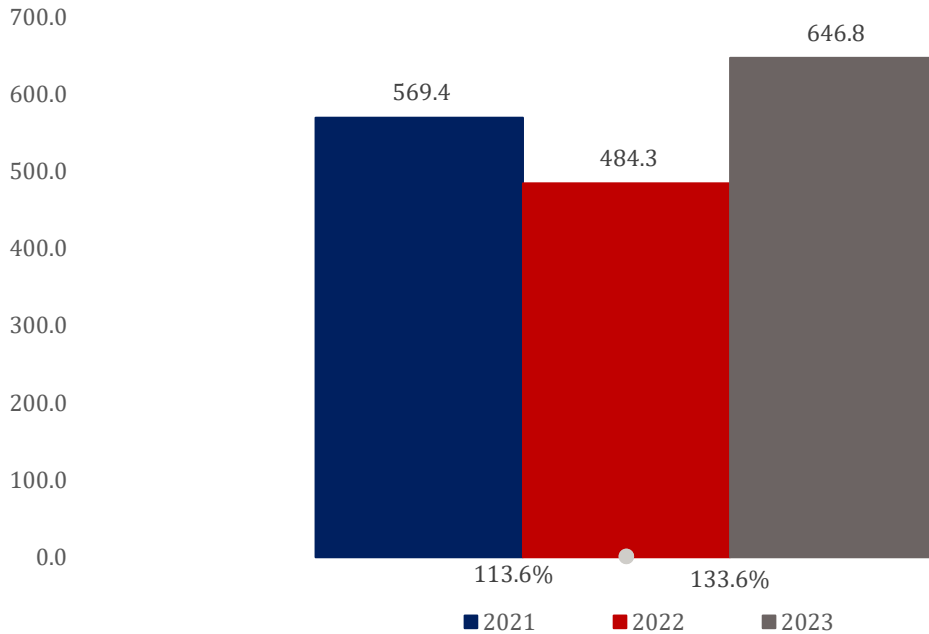
- акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів – 62,6%;
- акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), (пальне) – 29,6%;

- акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції), (пальне) – 7,8%.

Основним джерелом наповнення стали надходження акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів, який становив 14 млрд грн, що на 37,3%, або на 3,8 млрд грн, більше за показник 2022 року. Надходження ж акцизу з ввезеного пального становили 6,6 млрд грн, що на 172,6%, або на 4,2 млрд грн, більше ніж у 2022 році. Щодо пального, виготовленого на території України, то сума акцизу становила 1,7 млрд грн, що втричі більше за показник попереднього року. Нагадаємо, що із середини березня 2022 року акциз на пальне розраховувався за нульовою ставкою, надалі з 21 вересня 2022 року було частково відновлено ставки та вже з 1 липня 2023 року податки на пальне повернулися на довоєнний рівень: ПДВ – до 20%, акциз на бензин – до 213 євро, на дизпаливо – 139,5 євро за 1 000 л.

ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

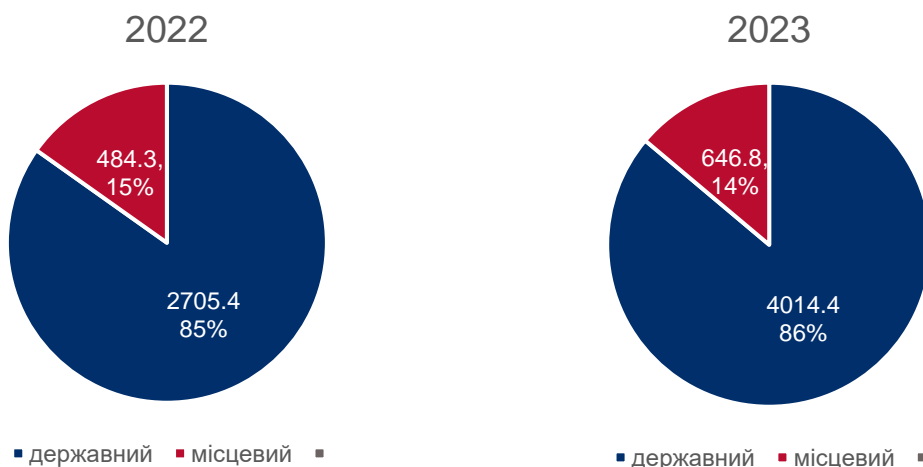
У 2023 році видатки місцевих бюджетів, за даними [Державного вебпорталу бюджету для громадян](#), становили 646,8 млрд грн, що на 33,6% більше порівняно з 2022 роком та на 13,6% з 2021 роком (Рис. 28). Тобто після економічного спаду 2022 року, викликаного збройною агресією РФ, у 2023 році відбулася певна активізація економічного життя і зростання видатків місцевих бюджетів.

Рис. 28. Динаміка видатків місцевих бюджетів у 2021-2023 роках, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

За підсумками 2023 року частка видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті країни, сягає 14%, у 2022 році вона становила 15% (Рис. 29).

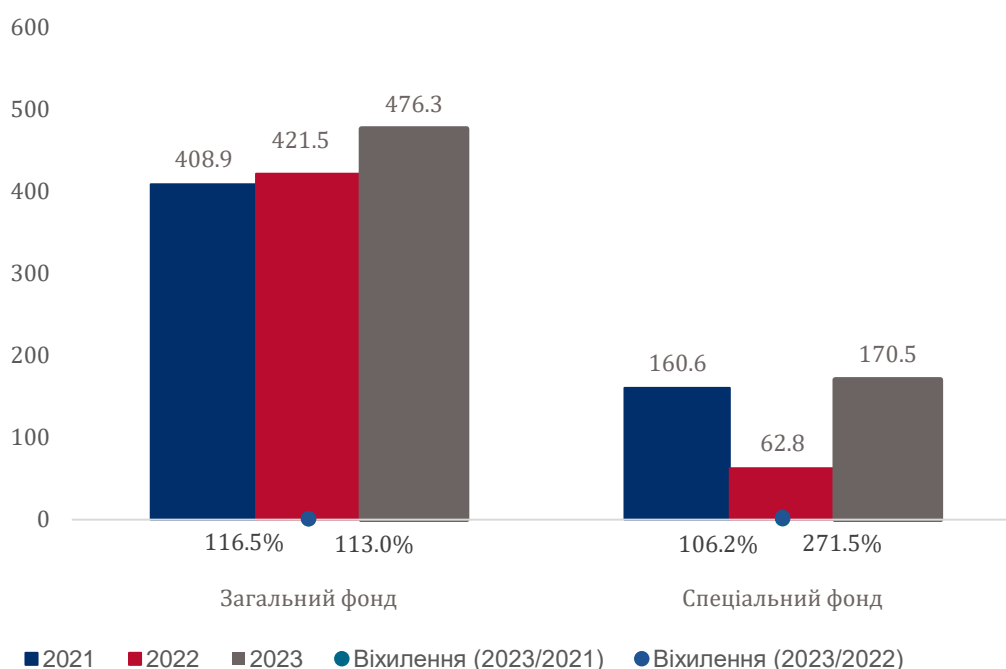
Рис. 29. Частка видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті країни у 2022-2023 роках, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

У 2023 році збільшення видатків загального фонду місцевих бюджетів становило 13% (421,5 млрд грн у 2022 році; 476,3 млрд грн у 2023 році), а спеціального фонду – 171,5%

(62,8 млрд грн у 2022 році; 170,5 млрд грн у 2023 році). У 2023 році спостерігається збільшення видатків не лише щодо 2022 року, але й до 2021 року, довоєнного періоду: по загальному фонду – +116,5%, по спеціальному фонду – +106,2%. (Рис. 30).

Рис. 30. Динаміка видатків місцевих бюджетів за рахунок загального та спеціального фондів у 2021-2023 роках, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

За даними [Державного вебпорталу бюджету для громадян](#), попри війну спостерігається зростання видатків місцевих бюджетів порівняно з 2022 роком у всіх областях країни, крім Луганської області, більша частина території якої окупована, а на іншій частині ведуться бойові дії. Детальна інформація в розрізі всіх областей України наведена в Додатку 2.

Незважаючи на загальну тенденцію до збільшення, темпи зростання видатків бюджетів областей суттєво відрізняються. Наприклад, у 2023 році порівняно з 2022 роком найбільший темп зростання був у таких областях: Житомирська (150,4%), Миколаївська (146,6%), Львівська (144,5%) та Київська (144,2%). При цьому порівняно з 2021 роком найбільше зростання видатків місцевих бюджетів показали: Львівська (+45,3%), Житомирська (+41%) та Закарпатська (+32,8%) області.

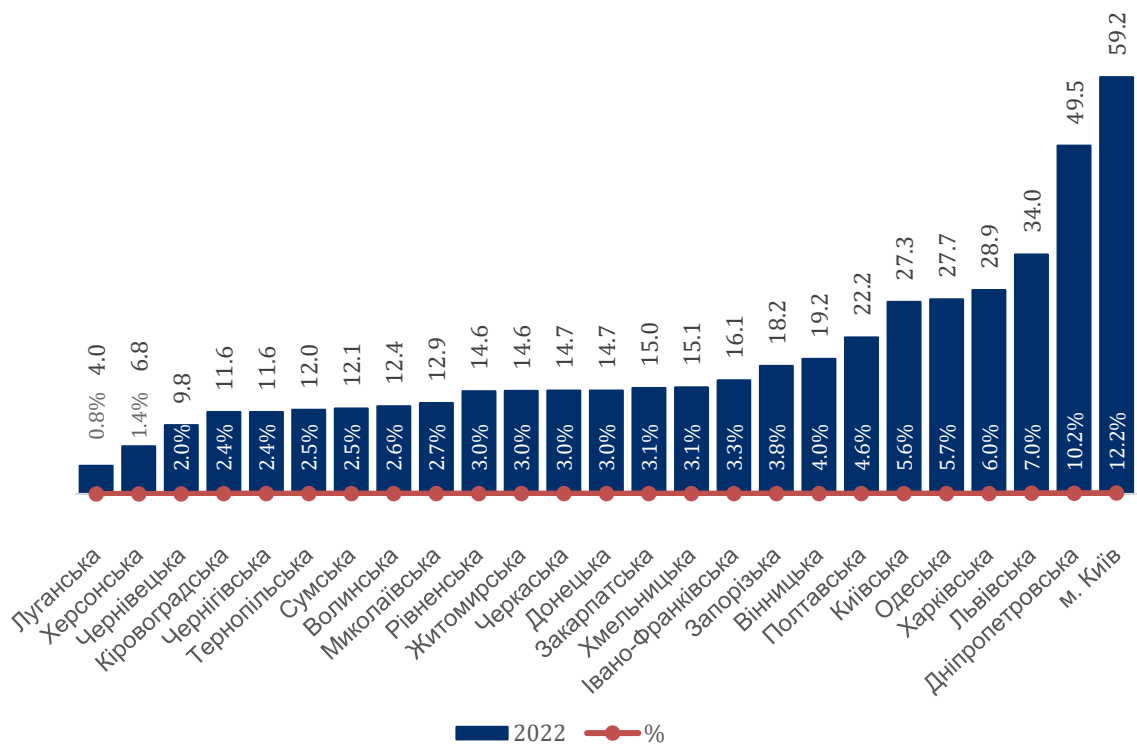

Рис. 31. Видатки місцевих бюджетів у розрізі областей за 2022 рік, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

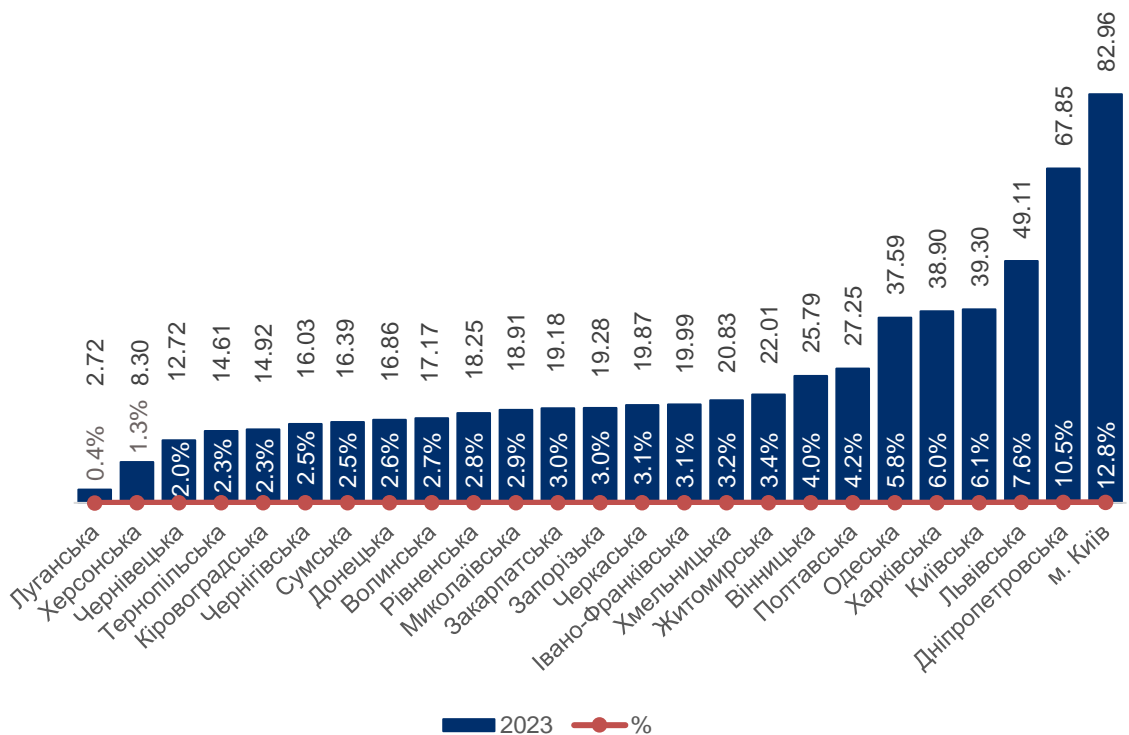

Рис. 32. Видатки місцевих бюджетів у розрізі областей за 2023 рік, млрд грн.

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Питома вага видатків областей у загальному обсязі місцевих бюджетів у 2023 році порівняно з 2022 роком практично не змінилась. Видатки місцевого бюджету м. Київ

становлять 12,8% (12,2% у 2022 році), Дніпропетровської області – 10,5% (10,2% у 2022 році), Львівської області – 7,6% (7% у 2022 році) (Рис. 31 та 32).

Видатки місцевих бюджетів за функціональною класифікацією

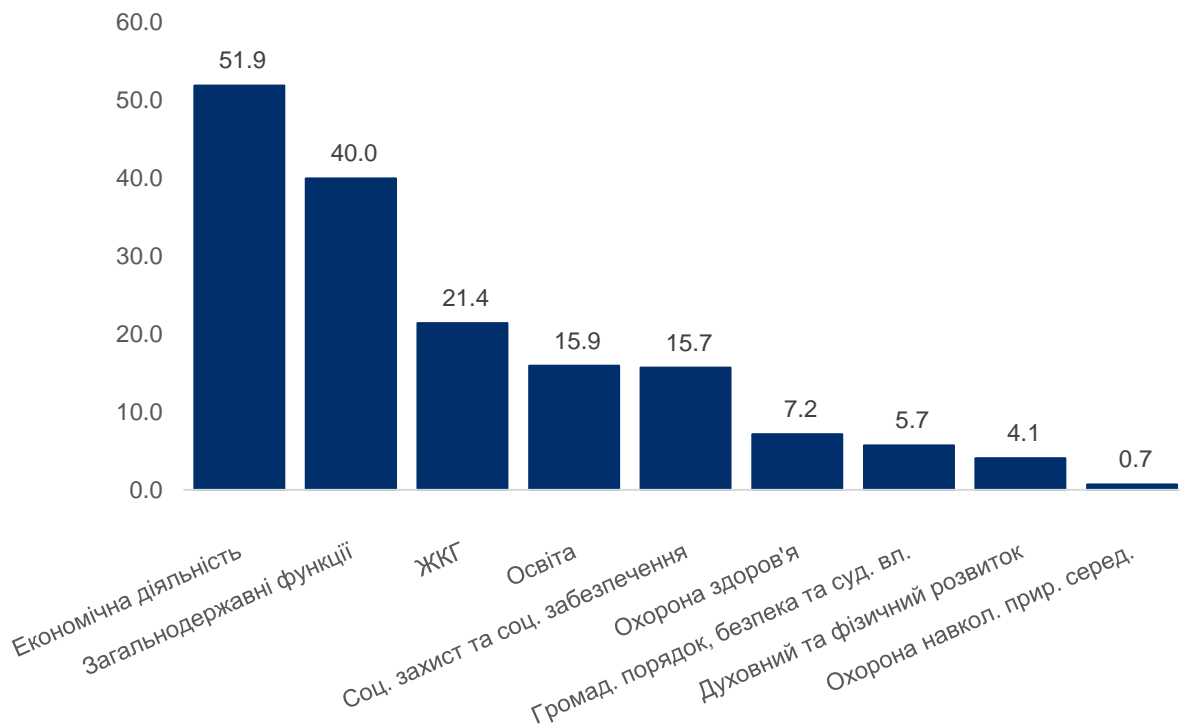
У 2023 році найбільший обсяг видатків місцевих бюджетів за функціями становлять видатки на освіту – 248,2 млрд грн, на економічну діяльність – 113 млрд грн та на загальнодержавні функції – 119,7 млрд грн (Рис. 33).

Рис. 33. Розподіл видатків місцевих бюджетів за функціональними напрямками у 2022, 2023 роках, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

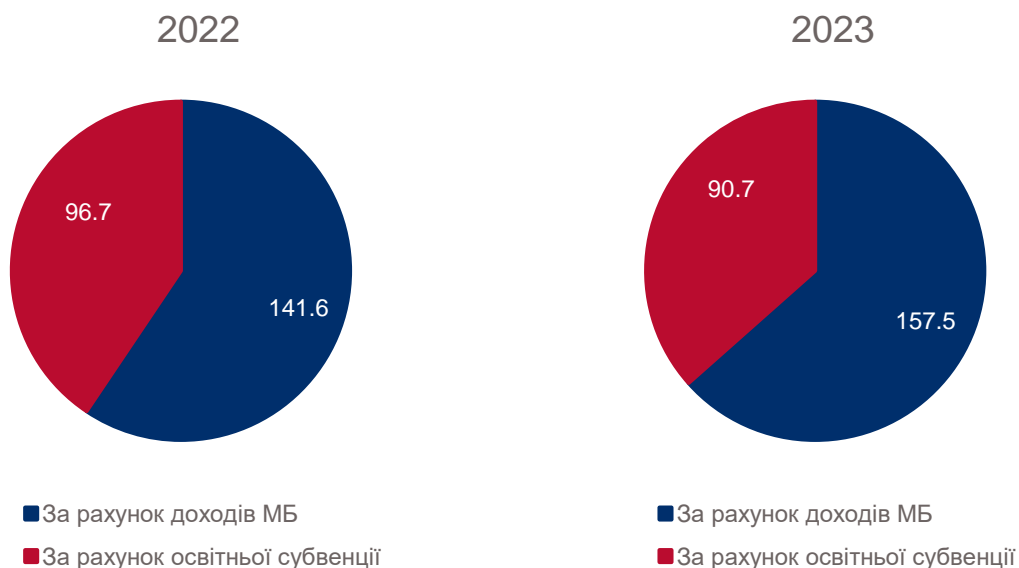
В абсолютному виразі найбільше зросли видатки на економічну діяльність (+51,9 млрд грн), на загальнодержавні функції (+40 млрд грн) та на житлово-комунальне господарство (+21,4 млрд грн) (Рис. 34.). Найбільший темп зростання показали видатки на охорону навколишнього середовища – +232,8% (2022 рік – 0,5 млрд грн, 2023 рік – 1,2 млрд грн), на економічну діяльність – +185% (2022 рік – 61,1 млрд грн, 2023 рік – 113,0 млрд грн) та на загальнодержавні функції – +171,5% (2022 рік – 55,9 млрд грн, 2023 рік – 95,9 млрд грн). Тобто у 2023 році видатки на загальнодержавні функції та на економічну діяльність, складаючи суттєву частину в загальному обсязі видатків місцевих бюджетів, показують і найбільше зростання в абсолютному виразі, і за темпом зростання. При цьому видатки на охорону навколишнього природного середовища, маючи найбільший темп зростання за обсягами, залишаються найменшими у видатках місцевих бюджетів.

Рис. 34. Зростання видатків місцевих бюджетів у 2022, 2023 роках, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Аналіз джерел фінансування видатків на освіту показав, що через зменшення у 2023 році освітньої субвенції з державного бюджету видатки на освіту за рахунок доходів місцевих бюджетів збільшилися на 15,9 млрд грн (Рис. 35).

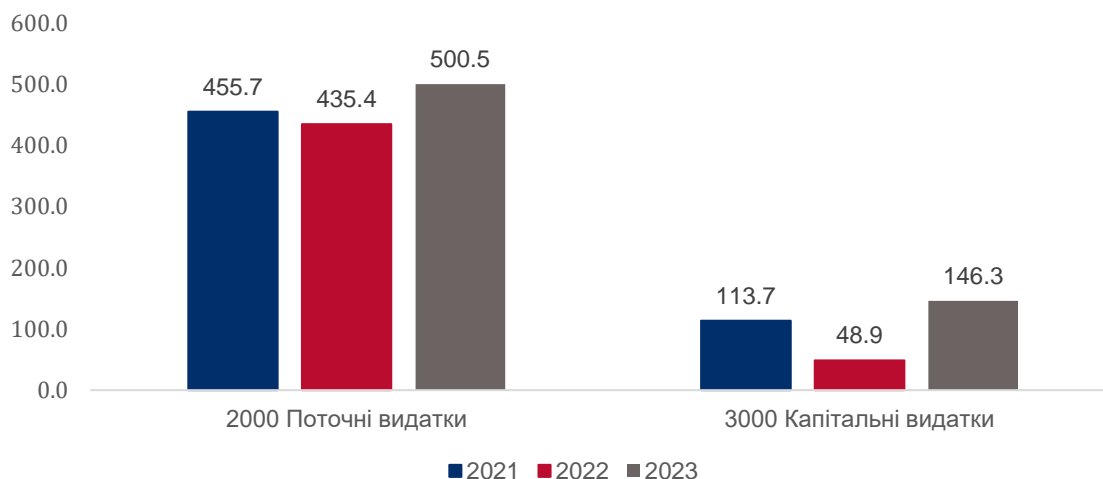

Рис. 35. Розподіл видатків місцевих бюджетів на освіту у 2022, 2023 роках за джерелами фінансування, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Видатки місцевих бюджетів за економічною класифікацією видатків

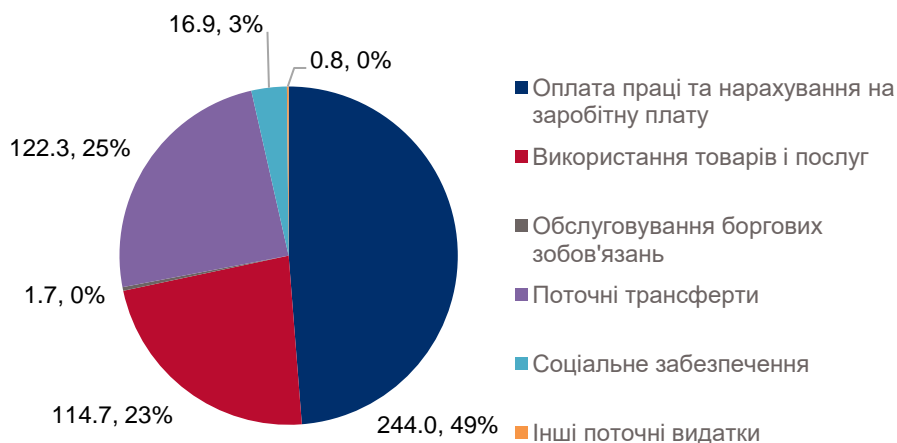
У 2023 році поточні видатки місцевих бюджетів становили 500,5 млрд грн (77,4%), капітальні – 146,3 млрд грн (22,6%). Як показав аналіз, порівняно з 2022 роком капітальні видатки місцевих бюджетів у 2023 році збільшилися майже втричі.

Рис. 36. Видатки місцевих бюджетів у 2021-2023 роках за економічною класифікацією видатків, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

У структурі **поточних видатків місцевих бюджетів** 48,8% (244 млрд грн) займають видатки на оплату праці та нарахування на заробітну плату, 24,4% (122,3 млрд грн) – поточні трансферти та 22,9% (114,7 млрд грн) – видатки на використання товарів і послуг (Рис. 37).

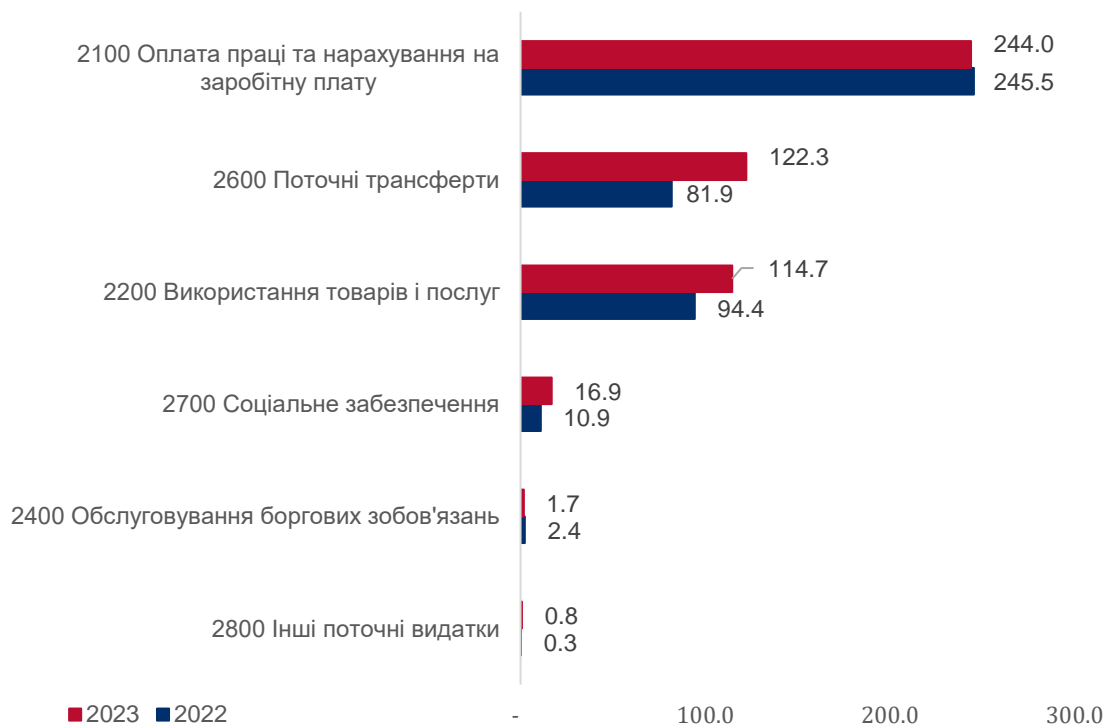

Рис. 37. Видатки місцевих бюджетів у 2023 році за складовими економічної класифікації видатків, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

У 2023 році, порівняно з 2022 роком, відбулося скорочення видатків з обслуговування боргових зобов'язань на 27,0% і на оплату праці та нарахування на заробітну плату – на

0,6%. Видатки за іншими кодами економічної класифікації протягом 2023 року зросли (Рис. 38).

Рис. 38. Поточні видатки місцевих бюджетів у 2022-2023 роках за економічною класифікацією, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Видатки на оплату праці та нарахування на заробітну плату (2100):

З місцевих бюджетів у 2023 році здійснювалися видатки на оплату праці – 200,2 млрд грн (82%) та на нарахування на заробітну плату – 43,8 млрд грн (18%). У 2023 році видатки на вказані цілі скоротилися на 0,6%.

Окремі види видатків на використання товарів і послуг (2200):

- 39,8 млрд грн становлять видатки на оплату послуг (крім комунальних) – це 34,7% від загального обсягу видатків на використання товарів і послуг; у 2023 році зросли на 44,1% порівняно з 2022 роком;
- 22,8 млрд грн становлять видатки на оплату комунальних послуг та енергоносіїв – це 19,8% від загального обсягу видатків на використання товарів і послуг; у 2023 році знизилися на 0,8% порівняно з 2022 роком;
- 21,1 млрд грн становлять видатки на дослідження і розробки, окремі заходи з реалізації державних (регіональних) програм – це 18,4% від загального обсягу видатків на використання товарів і послуг; у 2023 році зросли на 20,2% порівняно з 2022 роком;
- 18,4 млрд грн становлять витрати на придбання предметів, матеріалів, обладнання та інвентаря – це 16,1% від загального обсягу видатків на використання товарів і послуг; у 2023 році зросли на 40,6% порівняно з 2022 роком;
- 10,1 млрд грн становлять видатки на продукти харчування – це 8,8% від загального обсягу видатків на використання товарів і послуг; у 2023 році знизилися на 8,6% порівняно з 2022 роком.

З місцевих бюджетів у 2023 році здійснювалися видатки на обслуговування внутрішніх боргових зобов'язань – 1,5 млрд грн, які скоротилися, порівняно з 2022 роком, на 29,9%, та на обслуговування зовнішніх боргових зобов'язань – 0,2 млрд грн, які збільшилися на 4,2% порівняно з 2022 роком.

Окремі види видатків на поточні трансферти (2600):

Видатки здійснені за двома напрямками: на субсидії та поточні трансферти підприємствам (установам, організаціям) – 93,4 млрд грн та поточні трансферти органам державного управління вищого рівня – 28,9 млрд грн. Видатки на субсидії та поточні трансферти підприємствам (установам, організаціям) у 2023 році збільшилися, порівняно з 2022 роком, на 23,4%, а поточні трансферти органам державного управління вищого рівня – на 369%.

Окремі види видатків на соціальне забезпечення (2700):

У 2023 році видатки місцевих бюджетів на соціальне забезпечення зросли на 55,1% порівняно з 2022 роком. Найбільші видатки – 14 млрд грн (82,8% від загальної суми видатків на соціальне забезпечення) складають видатки на інші виплати населенню, які у звітному періоді зросли на 79,3% порівняно з 2022 роком. На 14,4% зросли видатки на виплату пенсій і допомог з місцевих бюджетів (0,1 млрд грн), а видатки на виплату стипендій скоротилися на 6,3% та становили 2,9 млрд грн.

Капітальні видатки в розмірі 61,1 млрд грн (46,2%) були спрямовані на капітальні трансферти та в сумі 71,2 млрд грн (53,8%) – на придбання основного капіталу. Як видно з Рис. 37, у 2023 році, порівняно з 2022 роком, видатки на придбання основного капіталу зросли на 343,4%, капітальні трансферти – на 246,1%.

У структурі видатків на придбання основного капіталу 37,4% (26,6 млрд грн) – видатки на капітальний ремонт інших об'єктів, 31,8% (22,7 млрд грн) – видатки на придбання обладнання і предметів довгострокового користування, 13,2% (9,4 млрд грн) – видатки на капітальне будівництво (придбання) і 10% (7,1 млрд грн) – видатки на реконструкцію і реставрацію.

Серед видатків на капітальні трансферти найбільша питома вага видатків на капітальні трансферти підприємствам (установам, організаціям) – 89,2% (54,5 млрд грн), капітальні трансферти населенню становлять 10,8% (6,6 млрд грн).

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ

Надання трансфертів є важливим інструментом нівелювання ризиків поглиблення диференціації розвитку як територіальних громад, так і регіонів загалом, що дає змогу гарантувати базовий рівень надання освітніх та інших публічних послуг жителям громад, здійснювати повноваження на деокупованих територіях та в постраждалих від війни громадах, а також у надскладних умовах сьогодення продовжувати будівництво, ремонт інфраструктурних проєктів, реалізацію міжмуніципального співробітництва тощо. У державному бюджеті України (далі – ДБУ) на 2023 рік було передбачено такі найбільші трансферти з державного бюджету місцевим бюджетам:

- базова дотація;
- додаткова дотація на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг, встановлених державою;
- додаткова дотація на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я;
- додаткова дотація на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією російської федерації;
- освітня субвенція;
- субвенція на проєктування, відновлення, будівництво, модернізацію, облаштування, ремонт об'єктів будівництва громадського призначення, соціальної сфери, культурної спадщини, житлово-комунального господарства, інших об'єктів, що мають вплив на життєдіяльність населення;
- субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами;
- субвенція на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту й утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності в населених пунктах;
- інші дотації та субвенції.

За даними [Міністерства фінансів України](#), за 2023 рік Уряд забезпечив перерахування міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам в обсязі 183,8 млрд грн, що становить 90% від передбачених розписом асигнувань. У структурі трансфертів з ДБУ до місцевих бюджетів традиційно найбільшу частку займає освітня субвенція – 50,3% або 90,7 млрд грн, та базова дотація – 16,1%, або 29 млрд гривень.

В умовах воєнного стану було запроваджено нову додаткову дотацію з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією російської федерації, обсяг фінансування якої у 2023 році становив 17,2 млрд грн (Рис. 39).

Рис. 39. Структура трансфертів з ДБУ місцевим бюджетам у 2023 році, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

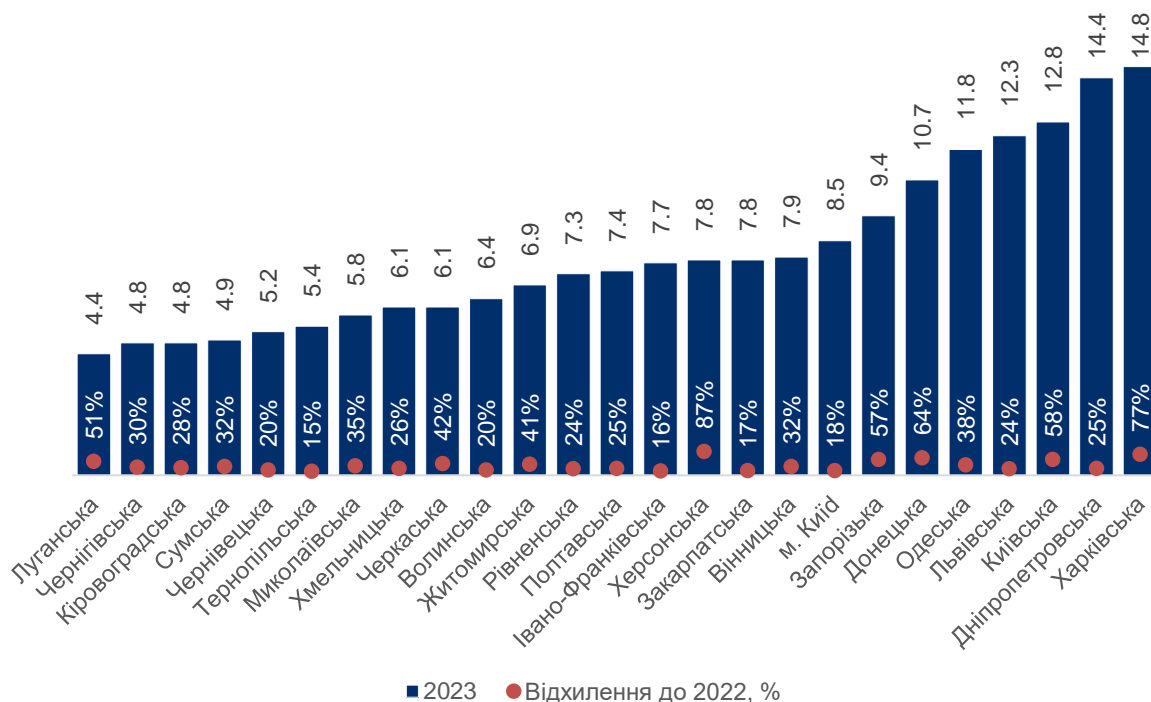
Впродовж останніх двох років спостерігалось зростання обсягу трансфертів, наданих з ДБУ місцевим бюджетам, що більшою мірою пов'язано зі складною ситуацією воєнного стану, розбалансуванням традиційних підходів до здійснення повноважень на базовому рівні територіальних громад, водночас не досягнувши довоєнного обсягу надання трансфертів. Відзначаємо зростання дотацій з ДБУ місцевим більше як вдвічі – з 22,8 млрд грн у 2021 році (період до повномасштабної війни) до 50,3 млрд грн у 2023 році. Натомість обсяг субвенцій зменшився на третину: з 179,9 млрд грн у 2021 році до 127,1 млрд грн (Рис. 40).

Рис. 40. Динаміка обсягу трансфертів з ДБУ місцевим бюджетам у 2021-2023 роках, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

У регіональному вимірі у 2023 році найбільший обсяг трансфертів акумулювали Харківська (14,8 млрд грн), Дніпропетровська (14,4 млрд грн), Київська (12,8 млрд грн) та Львівська (12,3 млрд грн) області, а найменший – Луганська (4,4 млрд грн), Чернігівська (4,8 млрд грн), Кіровоградська (4,8 млрд грн) та Сумська (4,9 млрд грн) області. При цьому розрив між найбільшим (Харківська область) та найменшим (Луганська область) значенням становив більш як втричі (Рис. 41).

Рис. 41. Регіональний розподіл обсягу трансфертів з ДБУ місцевим бюджетам у 2022-2023 роках, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Базова/реверсна дотація

На 2023 рік вирівнювання було здійснено щодо 24 обласних бюджетів окремо за надходженням податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств; 1 438 бюджетів територіальних громад за надходженнями податку на доходи фізичних осіб.

Розрахунок було здійснено з урахуванням таких параметрів: чисельність наявного населення, обсяг очікуваних надходжень у 2022 році податку на доходи фізичних осіб, що зараховується до обласних бюджетів; надходжень податку на прибуток підприємств, що зараховується до обласних бюджетів, обсяг очікуваних надходжень у 2022 році податку на доходи фізичних осіб, що зараховується до бюджетів територіальних громад (без урахування показників по бюджету м. Києва та населених пунктів Донецької та Луганської областей, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють своїх повноважень). Під час здійснення горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів на 2023 рік не було враховано чисельності облікованих внутрішньо переміщених осіб у зв'язку з відсутністю відповідної інформації від центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах соціальної політики, соціального захисту населення.

З урахуванням зазначених параметрів середній рівень надходжень на одного жителя, який використано при розрахунку базової/реверсної дотації на 2023 рік, наведено в Табл. 4.

Табл. 4. СЕРЕДНІЙ РІВЕНЬ НАДХОДЖЕНЬ НА ОДНОГО ЖИТЕЛЯ У 2023 РОЦІ, ГРН

Бюджети територіальних громад	Обласні бюджети	
	по податку на доходи фізичних осіб	по податку на прибуток підприємств
5 044,1	1 182,4	113,15

Отже, базову дотацію у 2023 році отримували 1 155 бюджетів територіальних громад, у яких індекс податкоспроможності < 0,9, або надходження на одного жителя менше:

- 4 539,69 грн – з податку на доходи фізичних осіб для бюджетів територіальних громад;
- 1 064,16 грн – з податку на доходи фізичних осіб для обласних бюджетів;
- 101,84 грн – з податку на прибуток підприємств для обласних бюджетів.

Реверсна дотація була передбачена для бюджетів, у яких індекс податкоспроможності > 1,1, або надходження на одного жителя більше:

- 5 548,51 грн – з податку на доходи фізичних осіб для бюджетів територіальних громад;
- 1 300,64 грн – з податку на доходи фізичних осіб для обласних бюджетів;
- 124,47 грн – з податку на прибуток підприємств для обласних бюджетів.

Отже, у 2023 році реверсну дотацію нараховано для 218 бюджетів територіальних громад. Обсяг базової дотації місцевим бюджетам з державного бюджету у 2023 році становив 28,96 млрд грн, а реверсної дотації – 19,08 млрд гривень.

У регіональному розрізі найбільший обсяг базової дотації було спрямовано в Херсонську (2,2 млрд грн), Харківську (2,2 млрд грн) та Закарпатську (2,1 млрд грн) області, при цьому найбільша кількість дотаційних місцевих бюджетів у 2023 році спостерігалась у Херсонській (100%), Запорізькій (94%), Харківській (93%) та Волинській (93%) областях. Варто звернути увагу, що найменша частка дотаційних місцевих бюджетів у загальній кількості місцевих бюджетів у 2023 році – 43% – була в Київській області, яка акумулювала базову дотацію обсягом 0,6 млрд грн (Рис. 42).

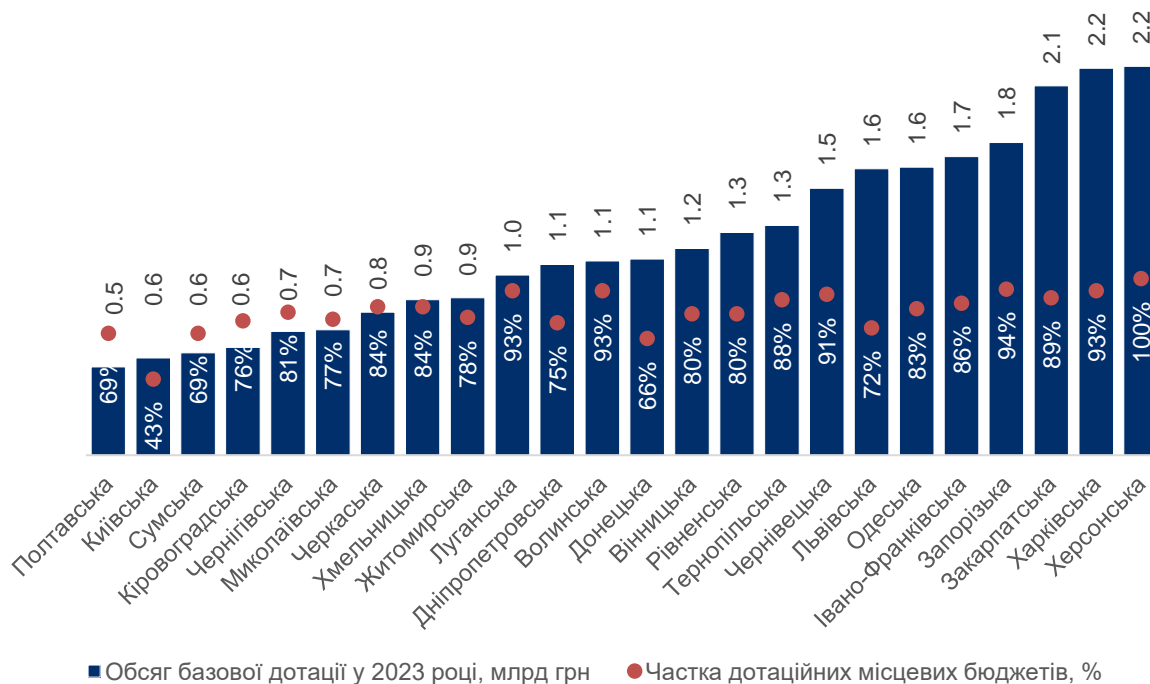

Рис. 42. Регіональний розподіл обсягу базової дотації у 2023 році, млрд грн

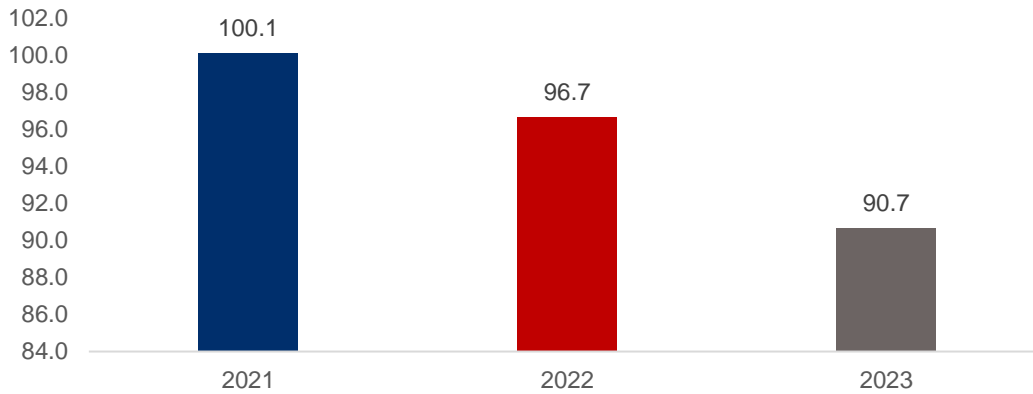
Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Освітня субвенція

[Підготовка розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами на 2023 рік](#) проходила в надскладних умовах воєнного часу та пріоритетності підтримки безпекового сектору, а також масових внутрішніх міграцій вчителів та учнів. Кількість учнів закладів загальної середньої освіти у 2022 році зменшилася на 5% порівняно з вереснем 2021 року, а загальний обсяг коштів, виділених на освітню субвенцію з державного бюджету на 2023 рік, зменшено на 20,0% порівняно з 2022 бюджетним роком. У цих умовах було збережено формулу розподілу освітньої субвенції, яка використовувалася в попередні роки, з певними обмеженнями на 2023 бюджетний рік:

- виключення з державного фінансування додаткових години навчального плану на окремі предмети, факультативні курси, індивідуальні заняття тощо;
- застосування коефіцієнту 0,9 для коригування обсягу субвенції, розрахованого за формулою розподілу освітньої субвенції, що діяла у 2022 році.

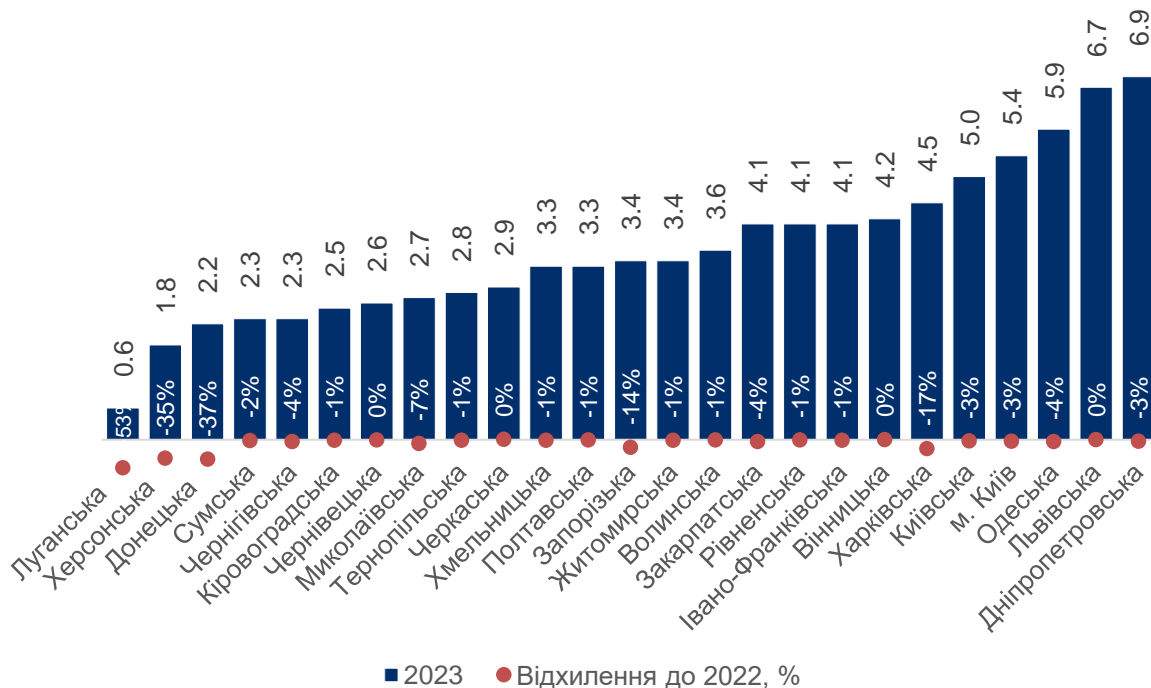
За підсумками 2023 року місцеві бюджети фактично отримали на 6,0 млрд грн менше, ніж у 2022 році, та на 9,4 млрд грн менше, ніж у 2021 році (Рис. 43). Така тенденція зменшення обсягу освітньої субвенції призвела до зростання видатків на освіту за рахунок місцевих бюджетів.

Рис. 43. Динаміка обсягу освітньої субвенції з ДБУ місцевим бюджетам у 2023 році, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Серед областей найбільший обсяг освітньої субвенції у 2023 році було спрямовано у Дніпропетровську (6,9 млрд грн), Львівську (6,7 млрд грн) та Одеську (5,9 млрд грн) області, натомість Луганська (0,6 млрд грн), Херсонська (1,8 млрд грн) та Донецька (2,2 млрд грн) області, з огляду на воєнні дії та суттєве зменшення фінансування видатків на освіту порівняно з 2022 роком, характеризуються найменшими обсягами освітньої субвенції та відзначаються найбільшим темпом зниження обсягу освітньої субвенції -53,2%, -35,4% та -37,2% відповідно (Рис. 44).

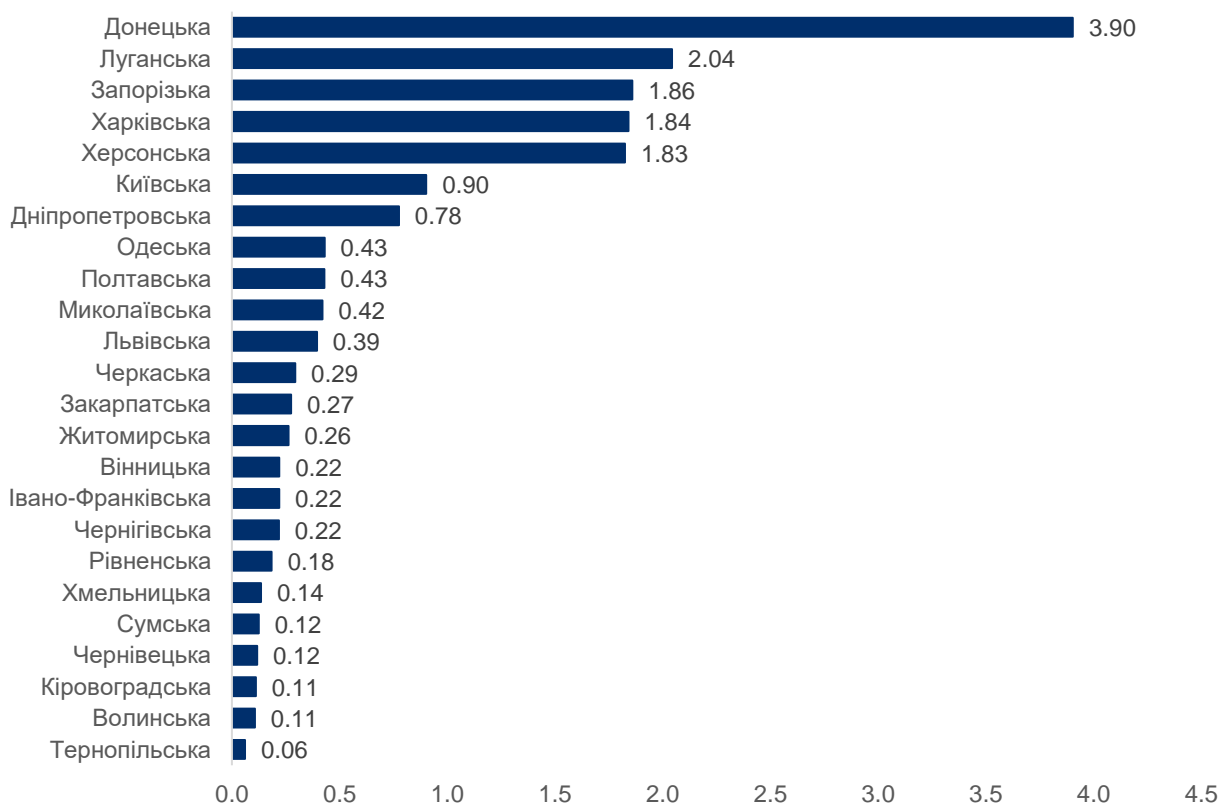

Рис. 44. Регіональний розподіл обсягу освітньої субвенції з ДБУ місцевим бюджетам у 2022-2023 роках, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Додаткова дотація на здійснення повноважень ОМС на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією рф.

В умовах зменшення коштів місцевих бюджетів було передбачено додаткову дотацію для органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією рф, з метою ефективного здійснення повноважень та забезпечення першочергових потреб на місцевому рівні, загальний обсяг якої у 2023 році становив 17,2 млрд грн. При цьому понад половину її обсягу, а саме 66,9%, у 2023 році було спрямовано в Донецьку (3,9 млрд грн), Луганську (2,04 млрд грн), Запорізьку (1,86 млрд грн), Харківську (1,84 млрд грн) та Херсонську (1,83 млрд грн) області (Рис. 45).

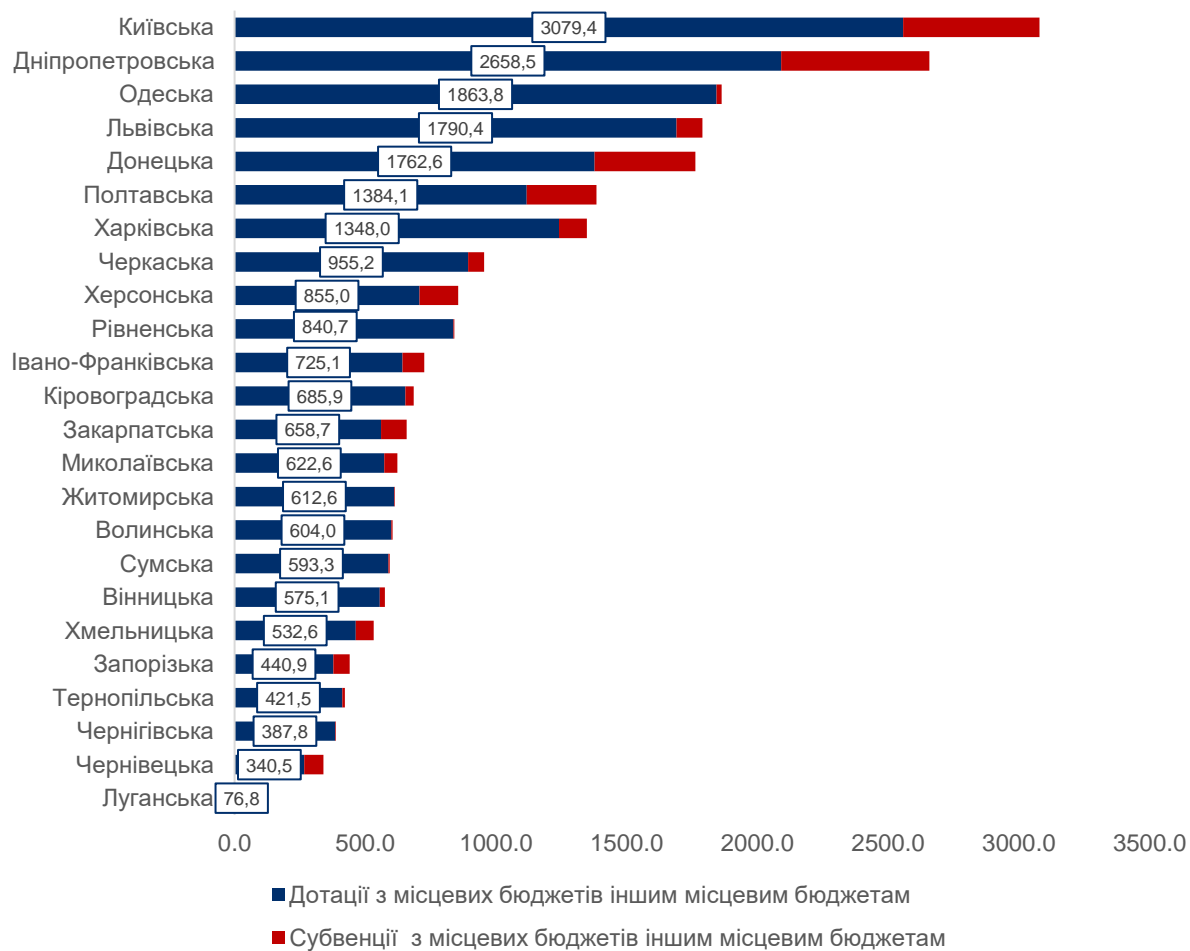

Рис. 45. Регіональний розподіл обсягу додаткової дотації на здійснення повноважень ОМС на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією рф у 2023 році, млрд грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

Міжбюджетні трансферти між місцевими бюджетами

Найбільший обсяг міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами у 2023 році зафіксований у Київській (3,1 млрд грн), Дніпропетровській (2,7 млрд грн) та в Одеській (1,9 млрд грн) областях. Натомість Луганська, Чернівецька та Чернігівська області характеризуються найменшим обсягом міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами у 2023 році (Рис. 46).

Рис. 46. Регіональний розподіл обсягу трансфертів з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам у 2023 році, млн грн

Джерело: Державний вебпортал бюджету для громадян

ВИСНОВКИ

1. За попередньою оцінкою Міністерства економіки України, реальний приріст ВВП у 2023 році зріс на 5,0%, що значно перевищує прогнозні оцінки на початку року. Інфляція сповільнилася до 5,1%, середньомісячна заробітна плата зросла на 266,0 грн, а реальна збільшилася на 8,7%, порівняно з показником річного плану. Ключовим фактором досягнення макроекономічної стабільності у 2023 році стала підтримка міжнародних партнерів та фінансових інституцій, завдяки якій міжнародні резерви зросли до 40,5 млрд дол. США.
2. У 2023 році відбулися позитивні тенденції у ключових секторах, а саме: збільшення врожаю сільськогосподарських культур, що сприяло розвитку агропереробки та забезпеченню внутрішнього ринку, поступове відновлення промисловості, зокрема машинобудування та будівельних матеріалів, підтримане збільшенням сировинної бази від сільського господарства. Крім того, відновлення експорту морським транспортом окремої аграрної та металургійної продукції, а також металевих руд частково компенсувало втрати в економіці внаслідок тривалої блокади польсько-українського кордону.
3. Доходи зведеного бюджету становили 3 104,3 млрд грн, а доходи Державного бюджету України – 2 672,5 млрд грн, що становить 117,9% порівняно з плановим показником. У 2023 році виконання дохідної частини державного бюджету в Україні було значно ускладнене через руйнацію інфраструктури та енергетичних об'єктів внаслідок війни з РФ, логістичні проблеми, зменшення експорту та відшкодування податкових залишків. Також відбувалися зміни в оподаткуванні, зокрема запроваджено звільнення від податку на додану вартість для операцій з газом та збільшення обсягів виробництва сигарет. За аналізований період співфінансування від міжнародних партнерів зменшилося з 26,9% у 2022 році до 16,2% у 2023 році.
4. Видатки зведеного бюджету за період січень-грудень 2023 року становили 4 685 млрд грн, а видатки державного бюджету України за 2023 рік становили 4 014,8 млрд гривень. Порівняно з 2022 роком, видатки державного бюджету зросли на 1 309,1 млрд грн, або на 48,4%. На національну безпеку та оборону було спрямовано 2 648,9 млрд грн, що становить 41% ВВП та на 1 111,4 млрд грн більше, ніж у 2022 році. На соціальну підтримку та соціальний захист спрямовано 461,0 млрд гривень. Ці кошти здебільшого були спрямовані на надання підтримки людям, які стали жертвами складних життєвих обставин через війну, втратили свої домівки, доходи та місце роботи. Значна частина кредитування бюджету, понад 60,0%, була спрямована на підтримку економічної діяльності та посилення підприємств паливно-енергетичного сектору та ін.
5. Обсяг державного та гарантованого боргу на кінець 2023 року збільшився на 47,04 млрд дол. США, або на 48,0%, до 2021 року здебільшого за рахунок збільшення зовнішніх запозичень. У розрізі кредиторів основну частку державного і гарантованого боргу становлять позики, одержані від МФО і урядів іноземних держав, та випущені цінні папери на внутрішньому ринку. З початку війни з РФ відмічається динаміка збільшення сукупного державного боргу до ВВП України, на кінець 2023 року цей показник становив 84,9%.
6. До місцевих бюджетів протягом 2023 року надійшло 475 млрд грн, що на 14%, або 56,9 млрд грн, більше, ніж за 2022 рік. Частка надходжень місцевих бюджетів у зведеному бюджеті країни у 2023 році зменшилася до 18,0%, проти 24,0% у попередньому році. Порівняно з 2022 роком, надходження до загального фонду зросли на 11,0%, що становить 43,8 млрд гривень. Із 13 областей, які показують вищі темпи зростання податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), порівняно із середнім показником по всій Україні, три області забезпечили приріст на рівні

понад 15%, а саме: Київська область (+19,1%), Черкаська область (+17,2%) та м. Київ (+15,7%).

7. У 2023 році видатки місцевих бюджетів становили 646,8 млрд грн, і, незважаючи на воєнний стан і збройну агресію рф, вони мали динаміку зростання. Найбільший обсяг видатків місцевих бюджетів за функціями спрямовано на освіту – 248,2 млрд грн, на економічну діяльність – 113,0 млрд грн та на загальнодержавні функції – 95,9 млрд гривень. Суттєво скоротилися видатки на обслуговування боргових зобов'язань (-27%), що створює умови у 2024 році до залучення додаткових запозичень для реалізації проєктів розвитку.
8. У 2023 році Уряд перерахував місцевим бюджетам міжбюджетних трансфертів у сумі 183,8 млрд гривень. Найбільшу частку з них займає освітня субвенція – 50,3%, або 90,7 млрд грн, а також базова дотація – 16,1%, або 29 млрд гривень. Також була запроваджена нова додаткова дотація на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією російської федерації, обсяг якої у 2023 році становив 17,2 млрд гривень.

Динаміка сукупного державного боргу і ВВП України з 2009 по 2024 роки								
Державний борг (усього) на				Валовий внутрішній продукт (ВВП) за				Держборг / ВВП
дата	сума, млрд	+ ;-	%	рік	сума, млрд	+ ;-	%	
31.12.2019	1 998,3	-170,4	-7.9%	2019	3 974,6	415,9	11.7%	50.3%
31.12.2020	2 551,9	553,7	27.7%	2020	4 194,1	219,5	5.5%	60.8%
31.12.2021	2 671,8	119,9	4.7%	2021	5 459,6	1 265,5	30.2%	48.9%
31.12.2022	4 071,7	1 399,9	52.4%	2022	5 191,0	-268,5	-4.9%	78.4%
31.12.2023	5 519,5	1 447,8	35.6%	2023	6 500,0	1 309,0	25%	84.9%

ВИДАТКИ ЗВЕДЕНИХ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ, МЛРД ГРН					
Область	2021	2022	2023	Відхилення, %	
				2023/2021	2023/2022
РАЗОМ:	569,4	484,3	646,8	13,6%	33,6%
Вінницька	20.1	19.2	25.8	28.2%	34.4%
Волинська	13.2	12.4	17.2	30.4%	38.0%
Дніпропетровська	56.9	49.5	67.9	19.2%	37.2%
Донецька	30.8	14.7	16.9	-45.2%	14.7%
Житомирська	15.6	14.6	22.0	41.0%	50.4%
Закарпатська	14.4	15.0	19.2	32.8%	27.5%
Запорізька	23.8	18.2	19.3	-19.2%	5.9%
Івано-Франківська	15.9	16.1	20.0	25.9%	23.9%
Київська	30.1	27.3	39.3	30.7%	44.2%
Кіровоградська	12.5	11.6	14.9	19.5%	28.4%
Луганська	10.1	4.0	2.7	-73.0%	-32.1%
Львівська	33.8	34.0	49.1	45.3%	44.5%
м. Київ	69.4	59.2	83.0	19.5%	40.2%
Миколаївська	14.4	12.9	18.9	31.5%	46.6%
Одеська	32.9	27.7	37.6	14.2%	35.9%
Полтавська	22.7	22.2	27.2	20.2%	22.6%
Рівненська	14.7	14.6	18.2	23.9%	25.0%
Сумська	13.3	12.1	16.4	23.1%	35.0%
Тернопільська	13.0	12.0	14.6	12.8%	22.2%
Харківська	44.3	28.9	38.9	-12.1%	34.4%
Херсонська	13.1	6.8	8.3	-36.6%	22.3%
Хмельницька	16.3	15.1	20.8	27.8%	37.8%
Черкаська	15.2	14.7	19.9	30.3%	35.3%
Чернівецька	10.1	9.8	12.7	26.3%	30.4%
Чернігівська	12.9	11.6	16.0	24.7%	37.7%

**ВИДАТКИ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ НА ПРОЄКТИ ВІДНОВЛЕННЯ У 2023 РОЦІ,
МЛН ГРН**

Реалізація проєктів (заходів) з відновлення освітніх установ та закладів, пошкоджених/знищених внаслідок збройної агресії, за рахунок коштів місцевих бюджетів	191,5
Реалізація проєктів (заходів) з відновлення медичних установ та закладів, пошкоджених/знищених внаслідок збройної агресії, за рахунок коштів місцевих бюджетів	15,7
Реалізація проєктів (заходів) з відновлення установ та закладів соціальної сфери, пошкоджених/знищених внаслідок збройної агресії, за рахунок коштів місцевих бюджетів	9,85
Реалізація проєктів (заходів) з відновлення об'єктів житлового фонду, пошкоджених/знищених внаслідок збройної агресії, за рахунок коштів місцевих бюджетів	202,1
Реалізація проєктів (заходів) з відновлення об'єктів житлово-комунального господарства, пошкоджених/знищених внаслідок збройної агресії, за рахунок коштів місцевих бюджетів	8,1
Реалізація проєктів (заходів) з відновлення інших об'єктів комунальної власності, пошкоджених/знищених внаслідок збройної агресії, за рахунок коштів місцевих бюджетів	22,1
Реалізація проєктів у рамках Програми відновлення України	55,6
Реалізація заходів з відновлення критичної інфраструктури в рамках спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку проєкту «Проєкт розвитку міської інфраструктури-2»	1 499,8
Реалізація проєктів (об'єктів, заходів) за рахунок коштів фонду ліквідації наслідків збройної агресії	3 453,5
Реалізація проєктів і заходів за рахунок залишку коштів спеціального фонду державного бюджету, що утворилися станом на 1 січня 2023 року, джерелом формування яких були кредити (позики) від Європейського інвестиційного банку	892,3
Разом:	6 350,5